

644

BALÁS

ÁRPÁD.

MAGYAR-

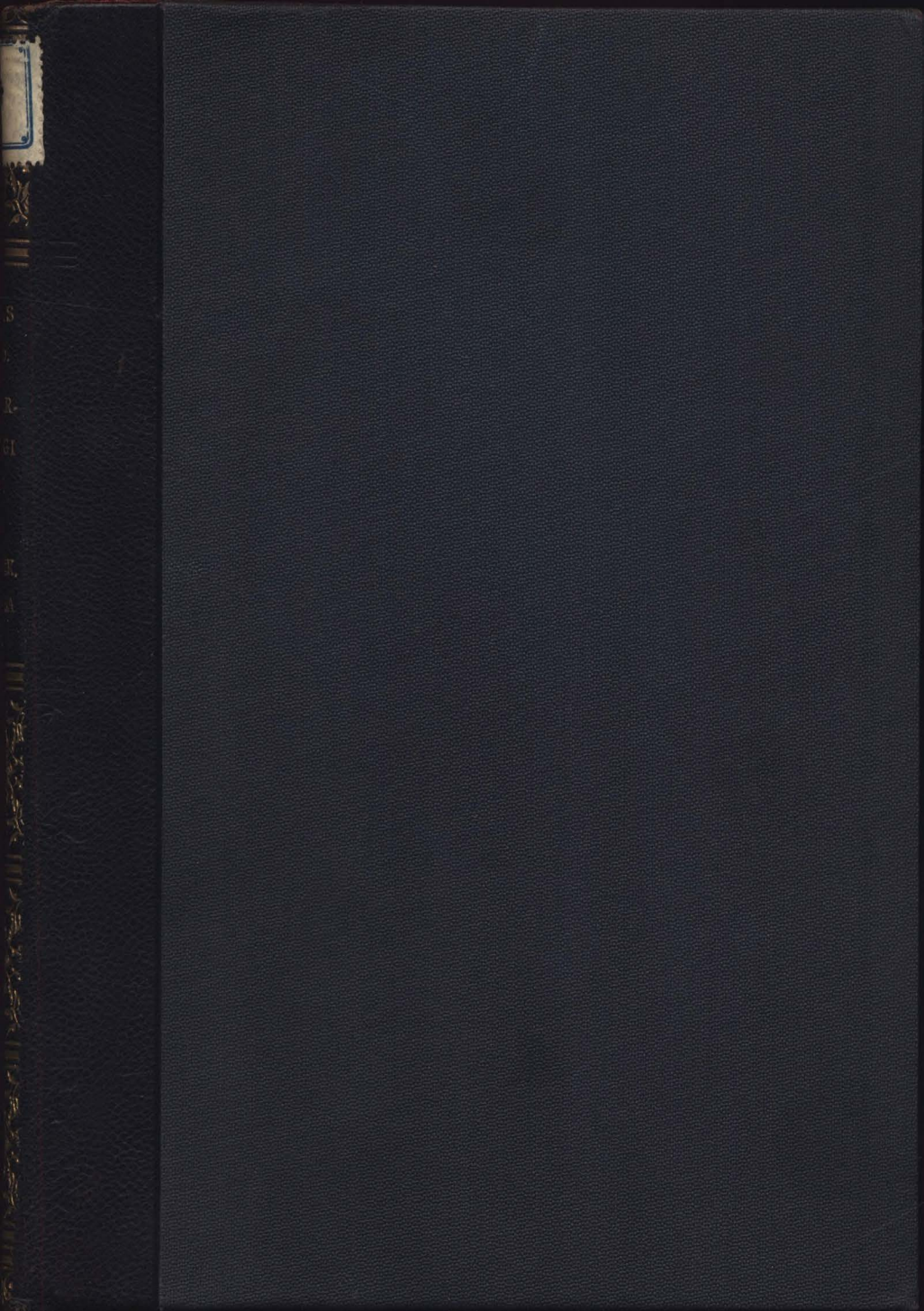
ORSZÁGI

FÁK

ÉS

CSERJÉK.

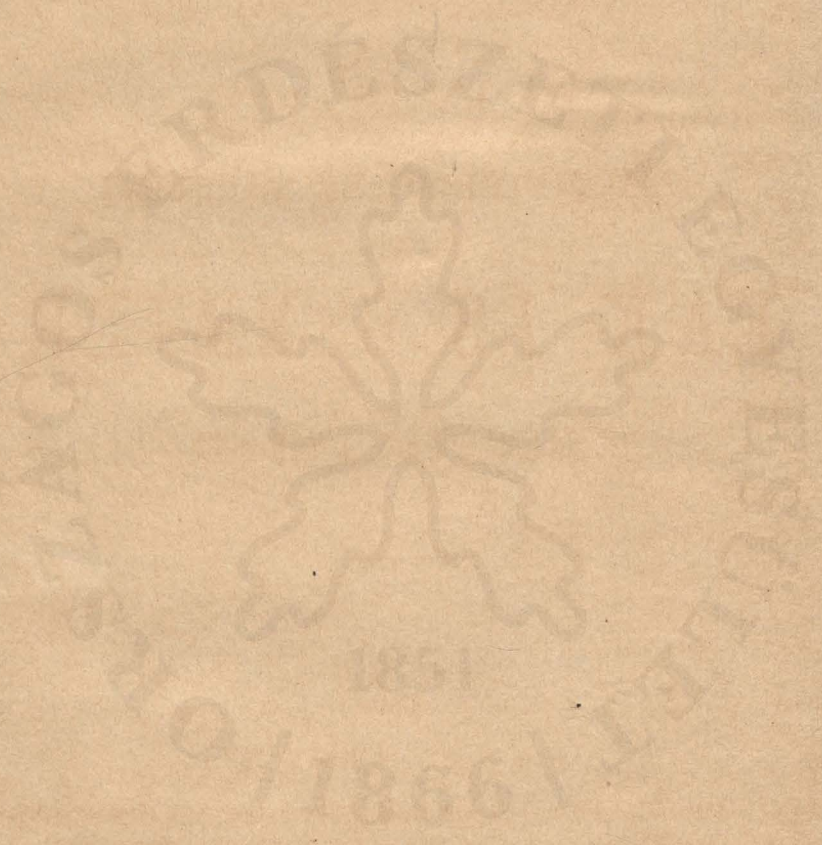
LEIRÁSA

B

20

MAGYARORSZÁGI

fontosabb

VADON-TERMŐ ÉS MÍVELETI

FÁK ÉS CSERJÉK

RENDSZERES LEÍRÁSA.

Dr. MALY K. J.

nyomán

BALÁS ÁRPÁD,

tanár a keszthelyi magy. kir. gazdasági felsőbb tanintézetnél; az országos erdőszeti egyesület és a m. kir. természettudományi társulat rendes tagja.

SELMECZ, 1870.

Mihalik István könyvnyomdája.

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

MAGYARORSZÁGI

Fontosabb

VADON-TERMŐ ES MIVELTETÉSE

FAK ES CSERLEK

RENDSZERES IRTÁSA

DR. MÁTYÁS J.
írója

BALÁS ÁRPÁD

egy fellet és a m. kir. természetvédelmi bizt. által engedélyezett
land. a kezelési módj. kir. gazdasági felad. tanácsának; az országos erdőgazd.

SELMEX, 1870.

Mihályi István Könyvtárának

DICOTYLEDONES.

Csira két szikkel

A. Apetalae.

Lepel egyszerű vagy hiányzó.

1. család CONIFERAE. L.

Tüleveleűek. — Virágok egy vagy kétlakiak. — Porodás virágok barkákban, melyek 6 — sok lepel nélküli porodábólképezvék. — Termés virágok 3 — sok pikkelyes barkákban, ritkán egyenként vagy párosan. — Lepel, bibeszár és bibe hiányzó. — Maglevél nyílt, többnyire pikkelyes, egyenként álló virágoknál kupacsalaku is. — Magrügyek csupaszok, egyenként vagy párosak, ritkán számosak a maglevél alján. — Termés: toboz vagy álsontár. — Magvak csupaszok. — Örökzöld fák és cserjék túalaku vagy pikkelyes levelekkel.

1. *Pinus* L. Fenyő vagy Fenyű.

Virágok egylakiak. — Porodás virágok barkákban, ezek számos csupasz, aljukon összenőtt porodából képezvék. — Porodák fönt pikkelyesen, hegyükön társosan meghosszabítvák, külső oldalukon 2 porhont viselők. — Termés virágok tobozalakuak, számos fedelékes, murvapikkelylyel ellátott maglevélből képezvék. Minden maglevél alján 2 megfordított magrügy egymás mellett. — Murvapikkelyek elfonnyadók. — Maglevelek kifejlők, a ter-

més érésekor fás tobozt képezvén, 2 magvuak. — Maghá m az alján gyakran hártvás szárny aszélesedik ki; szárnyak maradandók vagy lehullók. — Levelek keskenyonalasak vagy túalakuak.

1. csoport **ABIES DC.** — Levelek egyenként, maradandók. — Tobozpikkelyek fás-bőrszerűek, hegyök felé megvékonyodvák, paizs nélküliek. — Tobozok az első évben megérők.

1. **Abies pectinata DC.** — *Jegenye fenyő* — *Edeltanne. Weiss-tanne.* — Fa, 100—180' magas, vízszintesen elálló ágakkal és galyakkal, sima zöldes fehér kéreggel. — Levelek vonalások, laposak, 1" hosszúak, végükön kikanyiritvák, felül sötét zöldek, fénylők, alul 2 fehér csikkal vonalazvák, egyenként állók, fésűsen elhelyezettek. — Toboz hosszas-hengeres, 6—8" hosszú, fölfelé álló, barnás-vörös színű. — Murvapikkelyek vonalás-ékalakuak, szakállosan hegyezettek, a termés érésekor is a tobozpikkelyek fölött kinyulók. — Tobozpikkelyek igen tompák.

Syn. — *Pinus Picea L.* — *Abies alba Mill.*

Magas hegyeken és előhegységeken egész 3500' magaságaik fölme gy.

Virágzás: Májusban. — Magérés: Októberben.

Ezen valamint a következő nemek haszna igen sokoldalú. — Fája a legnagyobb árboczokat adja, jeles szerzám, műszer és épületfát szolgáltat, továbbá nagy hajlékonysága miatt, dobozok és sziták készítésére használtatik. A strassburgi terpentint e fanemből nyerik.

2. **Abies excelsa DC.** — *Lúcsfenyő.* — *Fichte. Rothtanne.* Fa, 100—150' magas, vízszintesen kiterjeszkedő ágakkal és lecsüngő galyakkal. — Kérge pikkelyesen-szakadozott, vörösbar na. — Levelek vonalások, lapított 4 élűek, meredtek, 1/2" hosszúak, bőkösek, világos zöldek, egyenként állók, a galyakon köröskörül vagy tökéletlenül 2 sorosan elhelyezvék. — Toboz hosszas-hengeres, egész 6" hosszú, lecsüngő, barna színű. — Murvapikkelyek hosszudadók, hegyesek, igen aprók, a tobozpikkelyek által rövid idő

mulva elfödhetnek. — Tobozpikkelyek hegyükön kirágottan-fogasoltak.

Syn. — *Pinus Abies* L. — *Abies Picea* Mill.

Hegyeiken és előhegységeikben egész 4500' magasságig fölmenő.

Virágzás: Májusban. — Magérés: Októberben.

Mint épületi tűzi, műszer és szerszámfa használtatik, különösen hangszerek készítésére alkalmas. — Belőle állítják elő a közenséges terpentint.

2. csoport **PINUS** L. — Levelek párjával — ötönként, aljukon egy hüvelytől vannak körülvéve, maradandók. — Tobozpikkelyek fásak, hegyükön paizszsal ellátvák. — Tobozok a második vagy harmadik évben megérők.

a) Levelek párjával.

3. ***Pinus sylvestris*** L. — *Erdei fenyő*. — *Gemeine Kiefer*.

Föhre. — Fa, 30—60' magas, pikkelyes, vörös-szürke kéreggel. — Levelek párjával egy hüvelyben, keskeny vonalások, felül laposak vagy csatornásak, hátul domborúak, tompák, bökösek, 1½—3" hoszuak, első évben tengerzöldek, később sötétzöldek. — Porodásbarkák a virágzás idején felálló; virágzás után és magéréskor lekonyult kocsánnyal lefelé hajlók. — Murvapikkelyek 2—3-szor rövidebbek a magleveleknél és ez utóbbiakról elfödvék. — Toboz tojásdad-kúp alakú, 1½—2" hosszú, vörösbarna, fénytelen. — Tobozpikkelyek hosszadok egy ferde, köldökös paizszsal. — Szárny 3-szor hosszabb a magnál.

Homokos lapályokon valamint hegységeikben is kiterjedt erdőket képez.

Virágzás: Májusban. — Magérés: második évi Októberben.

Tűzi, épülefát sat. szolgáltal; a törzs alja s a gyökerek igen sok gyantát tartalmaznak. — A törzshe metszett nyílásokból kiszivárog a közönséges gyanta melyből terpentinszeszt és hegedügyantát (*Kolophonium*) készítenek — A gyökerekből és a törzs aljából kátrány, szurok, korom, fenyőolaj és szekerkendőcs nyerhető.

4. **Pinus austriaca** Tratt. — *Fekete fenyő*. — *Schwarzföhre*. — Fa, 30—40' magas, hamvasszürke, pikkelyszerűen-szakadékos kéreggel. — Levelek párjával egy hüvelyben, keskenyvonalasok, merevek, felül laposak vagy csatornásak, hátul domborúak, bökösek, szurósak, 4—5" hosszúak, feketés-zöldek, maradandók. — Porodásbarkák környösen, gombszerű-csoportosak. — Termésbarkák a virágzás idején felállók; magéréskor vízszintesen elálló majdnem ülők. — Murvapikkelyek a virágzás ideje alatt is 2—3 szor rövidebbek a magleveleknél. — Töböztojásdadkúpalaku, 2—3" hosszú, vörösbarna, fényes. — Töbözpikkelyek hosszudadok, lapított-3 oldalúak, egy ferde, 4-szegű, köldökös paizszsal. — Szárnyak 3-szor hosszabbak a magnál.

Syn. — *Pinus nigricans*. Host. — *Pinus Laricio*. Poir.

Heggeken és előhegységekben.

Virágzás: Május-Juniusban. — Magérés: másod. évi Októberben.

Használata az előbbiéhez hasonló.

5. **Pinus Mughus** Scop. — *Henye fenyő*. — *Krummholzkiefer*. *Zwergföhre*. *Kienholz*. — Fa vagy cserje, vörösszürke kéreggel. — Levelek párjával egy hüvelyben, keskenyvonalasok, felül laposak vagy csatornásak, hátul domborúak, bökösek, de alig szurósak, $\frac{1}{2}$ —2" hosszúak, füzöldek, igen tömötten állók. — Porodásbarkák hosszudadok, környösen-füzéralakuak, csoportosak. — Termésbarkák a virágzás ideje alatt és után felállók; magéréskor ferdén vagy vízszintesen elálló, majdnem ülők. — Murvapikkelyek a virágzás ideje alatt oly hosszúak, mint a maglevelek. — Töböztojásdad vagy tojásdad-kúpalaku, 8"—1 $\frac{1}{2}$ " hosszú, vöröses vagy szürkésbarna, fényes. — Töbözpikkelyek lapát-idomu-hosszudadok, egy ferde, 4-szegű vagy közel 3-szegű köldökös paizszsal. — Szárnyak 2—3-szor hosszabbak a magvaknál.

Változéakai:

a) **Uliginosa**, törzs felálló, 30—50' magas.

β) **Pumilio**, törzs henyélő, mindjárt az alján elágazó, 1—10' magas.

Fennhegységeken és előhegységeken, a völgyekbe is leszáll és ott az a) változékba megy át.

Virágzás: Májusban. — Magérés: második évi Októberben.

b) Levelek hármanként — ötönként.

6. **Pinus Cembra** L. — *Czirbolya fenyő*. — *Zirbelkiefer-Zirbelnuss*. — Fa, 60—100' magas. — Levelek ötönként egy hüvelyben, keskenyvonalasok, majdnem 3 élűek, 2—3" hosszúak, sötétzöldek, maradandók. — T o b o z ülő, felálló, tojásdad, tompa, 3" hosszú 2" széles. — T o b o z pikkelyek simulók, laposak, szélesen-tojásdadok, hegyükön egy kis 3 élű paizszsal. — M a g h á m szárnyatlan.

Fennhegységeken különösen az Alpesekben és a Kárpátokban.

Virágzás: Májusban. — Magérés: második évi Októberben.

Szúrágásnak alá nem vetett fája különféle faragások, hangszerek, rezonancz-ök készítésére használtatik. — Nagy, mandola-izű magva megehető.

7 **Pinus Strobus** L. — *Sima fenyő*. — *Weymouthskiefer*. —

Fa, 60—80' magas. — Levelek ötönként egy hüvelyben, keskenyvonalasok, petyhüdtek, hajlékonyak, sötétzöldek, 3—5" hosszúak, maradandók. — T o b o z o k hengeresek, hosszabbak a leveleknél, 6" hosszúak, 1" szélesek, lecsüngők. — T o b o z pikkelyek kerekdedek laposak, lazák, majdnem lekerekített hegyeiken megvastagodottak. — M a g h á m szárnyas, szárnyak 3—4-szer oly hosszúak, mint a magvak.

Észak-Amerikából származik, parkokban gyakran található.

Virágzás: Májusban. — Magérés: második évi Októberben,

3. csoport. **LARIX** Tournef. — Levelek 15 — harminczanként csoportosak, lehullók.

8. **Larix europea** DC. — *Vörösfenyő*. — *Lärche, Lärchenbaum*.

— Fa, 20—100' magas. — Levelek vékonyvonalasok, puhák,

világos zöldek, 15 — harminczanként egy csoportban; az idei hajtásokon egyenként, télen egészen lehullók. — **Porodás és termésbarkák** tojásdadok, oldaltállók, egyenként. — **Toboz** felálló szürkésbarna, 1" hosszú. — **Murvapikkelyek** hosszudadok, hegyezett bökösek, eleinte hosszabbak a magleveleknél, később a tobozpikkelyektől elcsúdvék. — **Tobozpikkelyek** igen tompák, hegyök felé megvékonyodvák, magéréskor tátók.

Syn. — *Pinus Larix*, L. — *Larix decidua*, Mill. —

Abies Larix, Lam.

Hegyeiken és előhegységeikben; parkokban mivelik.

Virágzás: Áprilisban. — **Magérés:** Októberben.

Fája tartóssága s erőssége miatt különösen a vízépitéseknél és hajógyárakban kedveltetik. A belőle nyert terpenin a legtisztább és a kereskedésben *venezzei terpenin* név alatt jön elő.

2. *Juniperus*, L. — Gyalogfenyő.

Virágok kétlakiak. — **Porodás virágok** majdnem gömbös barkákban, melyek tojásdad paizsalaku pikkelyekből képezvék és ezek alsó melső szélükön 4—7 porodát viselnek. — **Termés virágok** rügyalakuak, pikkelyes fedelékes murvákból képezvék; a rügyek hegyükön 3, aljukon összenőtt, fínt tató maghont rejtenek el. — **Bogyók** gömbösek, 2—3 magvuak.

1. *Juniperus Communis* L. — *Gyalogfenyő boróka* — *Gemeiner Wachholder*. — Cserje, ritkán fanemű. — **Levelek** vonalásalakuak, 4—10" hosszúak, egész $\frac{2}{3}$ " szélesek, bökösek, szúrósak, ellálló, hámanként környösen elhelyezvék, maradandók; felül sekélyen csatornásak, többé kevésbé tengerzöldek, alul tompán-ormósak. — **Porodás barkák és termés virágok** a levél hónaljban elhelyezvék, igen aprók, sárgás zöldek. — **Bogyók** 2—3-szor rövidebbek a leveleknél, feketék, kékesen harmatosak, csak a második évben megérők, minek következtében gyakran virágok, zöld és érett bogyók egy időben találhatók egy és ugyanazon cserjén.

Homokos és köves helyeken, száraz legelőkön, harasztokban, különösen dombos vidékeken és előhegységeken; egész föl a fennhegységek is megy.

Virágzás: Április, — Május.

A jószagu kemény fa különféle faragások készítésére szolgál, a galyak és bogyók pedig szobák és kórtermek kifestésére alkalmazhatók. — A bogyók azonkívül még mint fűszer és gyógyszer vannak használatban és szeszhez adva, belőlük készül a némely vidéken nagy kedveltségben részesülő borovicska pálinka. (Genévre. Gin.)

3. *Taxus L. Tiszafa.*

Virágok kétlakiak. — Porodás barkák majdnem gömbösek, 6—14 csupasz, egy oszlopba összenőtt porodából képezvék, aljukon pikkelyes murvaktól körülvettek. — Porodák fent paizsalakuak, a paizs alatt 3—8 porhont viselőlk. — Termés virágok egyenként, egyviráguak, aljukon pikkelyes, fedelékes murvaktól körülvettek. — Magrügy felálló, a közép pontban ülő. — Magcsontkeménységű, húsos kupacsalaku magburoktól körülfogalva, álbogyót képez.

1. *Taxus baccata L.* — Tertyő Tiszafa. — *Gemeiner Eibenbaum.* Cserje vagy fa, egész 30' magas. — Levelek vonalások, laposak, hegyesek, egyenként állók, 1" hosszúak, fésűsen — 2 sorosan elhelyezvék, bőrneműek, haragos-zöldek, hátrészükön valamivel világosabbak, maradandók. — Porodás barkák egyenként és a levélhonaljban állók, sárgásak, a leveleknél sokkal rövidebbek. — Termés virágok egyenként és a levélhonaljban állók, zöldesek. — Terméskupacs borsó nagyságu, biborszínű, húsos; a fekete mag kilátszik belőle.

Köves hegyi és előhegységi erdőkben; Parkokban miveltetik.

Április, — Május.

Az erős és kemény vörösbarna fa, leginkább csapok, esztergályos munkák, parkettek és különféle faragások készítésére használtatik.

2. család **BETULACEAE.** Bartl.

1. *Betula L. Nyirfa.*

Virágok egylakiak, barkákban. — Porodás bar-

kák kocsános paizsalaku murvából képezvék, minden murva alatt 2 mellék pikkely és 3 virágot termő pikkely, ez utóbbiak mindenike 4 poráival. — Termés barkák ülő, pikkelyes murvából képezvék, minden murva alatt 2—3 maghon ülvén. — Bibe 2, szálszerű. — Murvák aljukon 2 mellékpikkelyeskével ellátvák, magéréskor megnagyobbítvák, a mellékpikkelyekkel való összenövés folytán 3 karélyuak, papírneműek, aljukon megvastagodvák, hengeres tobozt képzők. — Makkocskák egy magvuak, szárnyasok.

1. Betula alba L. — Fehér Nyirfa. — Weisse Birke. — Fa vagy cserje. — Kéreg szürke, hasadékos; a fiatalabb törzsökön sima, fehér könnyen leváló külbőrrel. — Ágak vékonyak, hajlékonyak, vesszősek, gyakran lecsüngők, simák vagy gyantás pontoktól szemölcsösek. — Levelek száraltak, dülényded-tojás alakúak, hegyezetttek, kétszer fűrészeltek, első ifjúságukban többnyire ragacsosak, a kinőttek merevek, fényesek. — Barkák a levelek kifejlése előtt és alatt virágozók, hengerek, a porodás viráguak csúcsállók, lecsüngők, többnyire párosan ülők, sárgások. — A termés barkák oldaltállók, sokkal kisebbek és vékonyabbak, egyenként, kocsánosak, zöldek, biborszinü bibékkel. — Terméstoboz hosszúdad-hengeres, barna, 1—1½" hosszú, vastag. — Mag kerülékes; nálánál kétszer hosszabb szárnytól körül foglajva.

Erdőkben, különösen homoktalajokon; lapályokban, hegyekben és előhegységeken.

Ápril. — Május.

A szívós, erős fa jó tűzfát szolgáltat, igen jeles rajz-szént ad; főleg kerégyártók által és más szerszámfának használtatik fel. A vastagabb ágak a kádárokknak kitűnő abroncsokat szolgáltatnak, a galyak pedig fonásokra és seprőkre használhatók. — A kéregből a nyirfa olaj pároltatik, mely a bagaria bőr készítésére szükséges. — A leveleket különösen a juhok szeretik és sárga festésre is használhatók. — A tavaszkor megfűrt fa a czukortartalmas nyirfavizet szolgáltatja, melyből megerjesztése után, főleg északi vidékekben szeszestalt készítenek.

2. Alnus. Tournef. Égerfa.

Virágok egylakiak, barkákban. — Porodás bar-

kák kocsános paizsalaku murvából képezvék; minden murva alatt 4 mellékpikkely és 3 lepel. — Leplek csésze-szerűek, 4 osztatuak, 4 porodājuak. — Termés barkák ülő, pikkelynemű murvából képezvék; minden murva alatt két szabad maghon ül. — Bibe 2, szálszerű. — Murvák aljukon 4 mellék pikkelyeeskével ellátvák, magéréskor megnagyobbitvák; a mellékpikkelyeeskékkel való összenövésük folytán rövid 4—5- karélyuak, fásak, csúcsukon megvastagodvák, maradandók, tobozt képezők. — Makkocskák egymagvuak, szárnyakkal ellátvák vagy szárnyatlanok.

1. *Alnus incana* DC. — Hamvas Égerfa. — *Weisse Erle*. — Fa vagy cserje. — Levelek száraltak, tojásdadok vagy hosszas-tojásdadok, hegyesek, kétszer fűrészelték, két színűek; fölrészükön kopaszok vagy mégis meglehetősen kopaszok, sötétzöldek; alrészükön bolyhosak, kékesszürkék, szakáltalanok. — Virágok a levelek kifejlése előtt megjelenők. — Porodás barkák 2—4" hosszúak, hengeresek, sárgák, többnyire 3—ötjével együtt, lecsüngő fürtökben. — Termés barkák igen aprók, csak 2''' hosszúak, 3—ötjével; felálló fürtökben. — Terméstoboz ½" hosszú, fekete-barnaszínű.

Vizpartokon, patakok, mocsárok mellett.

Február. — Márczius.

Fája a vízben megkeményedik és vízépitészetre különösen alkalmas; az asztalosok és esztergályosok szívesen feldolgozzák. — A kéreg a tímárok által eszérésre használtatik. — A leveleket a juhok igen kedvelik.

2. *Alnus glutinosa*. Gärt. — Fekete v. Mezgés Égerfa. — *Schwarz oder Rotherle*. — Fa vagy cserje. — Levelek száraltak, visszás-tojásdadok vagy kerekdedek, tompák vagy csonkítottak, egyenlőtlenül fűrészelték, egyenlő színűek, mindkétrészen kopaszok, alrészükön világosabbak, a mellék-inak szögleteiben szakállosak, ifjú korukban ragacsosak. — Virágok és termés mint az előbbinél. —

Patakok mellett, berkekben jelentékeny erdőket képezve; mocsárookban, lapályos és hegyes vidékekben.

Február. — Márczius.

Használata az előbbiéhez hasonló.

3. család. **CUPULIFERAE.** Rich.

1. **Carpinus.** L. Gyertyánfa.

Virágok egylakiak, barkákban. — Porodás barkák tömöttek, hengeresek, pikkelyesek, tojásdadok. Sok poroda a pikkelyek alján elhelyezve; porhonok csúcson szakállosak. — Termés virágok laza vonalas barkákban; párosával egy vonalas hullékony murva hónaljában, mindenik egy levélnemű karélyos pikkelytől támogatva. — Lepel a maghonnal összenőtt; Karima föli, fogasolt, maradandó. — Bibeszár 2. — Termés makknemű egymagvu, a levélneműleg kinövő 3-karélyu pikkelyektől támogatva.

1. **Carpinus Betulus** L. — Közönséges Gyertyánfa. — *Ge-meine Hainbuche. Weissbuche.* — Fa vagy cserje. — Levelek a virágokkal együtt megjelenők, száraltak, hosszúdad-tojásdadok, gyengén szivalaku aljjal, hegyesek, kétszer-űrészelték, kopaszok. — Barkák egyenként, lecsüngők. A porodások oldaltállók, ülők; pikkelyek sárgazöldek, rozsdaszínű csúcscsal. Termés barkák csúcson állók kocásnosak; pikkelyek zöldek, bibék biborszínűek. — Terméstudok 3 karélyu; csücsök hosszás-láncsás, a középső sokkal hosszabb, 1" hosszú.

Dombokon és hegyeken zárolt állabokat képez vagy más fanemekkel elegyítve fordul elő.

Aprilis. — Május.

Fehér igen erős fája nagy szívóssága miatt különösen gép-fának alkalmaztatik. —

2. **Ostrya** Micheli. Veniczfa.

Virágok egylakiak, barkákban. — Porodás barkák tömöttek, hengeresek, pikkelyek tojásdadok. A sok poroda a pikkelyek alján elhelyezve. Porhonok csúcson szakállosak. — Termés virágok hosszás, laza barkákban,

párjával egy apró, hullékony murvától támogatva, min lenik 2 egyenlő, aljukon összenőtt pikkelytől körülfogalva. — Lepel a maghonnal összenőtt, karima föli, fogasolt, marandó. — Bibeszár 2. — Termések makkneműek, egymagvuak, a 2 levélnemű tojásdad pikkelytől körülzártak.

1. *Ostrya carpinifolia*, Scop. — Komlós Veniczfa. — *Gemeine Hopfenbuche*. — Fa. — Levelek a virágokkal együtt megjelenők, száraltak, gyengén szividomu aljból, hosszastojásdadok, hegyesen fűrészelték, kopaszok. — Barkák egyenként, lecsüngők. — Porodás barkák oldaltállók, ülők, pikkelyek sárgazöldek, rozsdaszínű csúcsal. — Termés barkák csúsonállók, száraltak, éréskor a komlóéhoz hasonló, tojásdadok, lecsüngők, sárgások.

Syn. *Carpinus Ostrya* L.

Déli vidékü erdőkben.

Aprilis. — Május.

A fa használata a gyertyánfához hasonló.

3. *Corylus*. L. Mogyoró.

Virágok egylakiak, a levelek előtt megjelenők. — Porodásvirágok hengeres barkákban; pikkelyek aljukon 2 pikkelyecskevel és 8 porodával ellátva. — Termés virágok rügyalakuak, fedelékes pikkelyekkel; az alsó pikkelyek üresek, a felsőbbek mindannyian 2 viráguak. — Maghona lepellet összenőtt. — Bibeszár 2. — Termés makknemű, egy magvu; egy zöld, a széleken foszlányos buroktól körülvéve vagy körülzárva.

1. *Corylus Avellana*, L. — Közönséges Mogyoró. — *Gemeine Haselnuss*. — Cserje vagy fa nemű. — Levelek száraltak, kerektojásdadok vagy kerekdedek, gyengén szividomu aljjal; hegyezetttek, kétszer-fűrészelték, elvéve szőrösek. — Levélszárak és fiatal galyak mirigyesen-sörtések. — Porodás barkák csúson vagy oldaltállók, 2--négyenként egymás mellett, sárgás barnások, lecsüngők. — Termés

virágok igen aprók csak 2'' hosszúak, pirosas sárgák, bíboros bibeszárakkal. — Termések oldaltállók, egyenként vagy csoportosak, hosszúdadok vagy gömbdedek. — Termés burok egyszerű, harangidomu, foszlányos-fogas, legfeljebb oly hosszú mint a termés.

Köves, csalitos dombokon, erdőszéleken főleg hegyes vidékekben; kertekben sokféle válfaja miveltetik.

Február. — Márczius.

A fiatal, szivós ágak abroncsokra dolgoztatnak fel. — A fájából készült szemet a festők használják. A termések magbélé mint jó ízű esemege igen kedvelt; úgyszintén jó ét-, égető- és festőolaj készül belőle.

2. Corylus tubulosa Wild — Csöves Mogyoró. — *Lamberts Haselnuss*. — Az előbbihez igen hasonló, de a termések egyszerű burka csöves-hengeres, a makkoknál hosszabbak, csúcsukon megkeskenyedvék, foszlányssan fogasok. — A termések béle fehér vagy piros.

Déli vidékekben gyakori, kertekben mivelik.

Február. — Márczius.

Használata az előbbiéhez hasonló.

3. Corylus Colurna L. — Török Mogyoró. — *Türkische Haselnuss*. — Fa, lobor alaku koronával. — Levelek száraltak kerekded-tojásdadok, szividomu aljjal, bemetszett-fogasok. — A termések burka mirigyos-sörtés, kettős; a külső 4 osztatu, a belső 3 osztatu, ujjas karélylyal.

Magyarhonban néhol erdőket képez, kertekben gyakran miveltetik.

Április. — Május.

Fája bútórokra dolgoztatik fel és egyébként is igen használható.

4. Quercus. L. Tölgyfa.

Virágok egylakiak. — Porodás virágok oldalt álló csoportosított, megszakadozott, petyhűdt, lecsüngő, sárga barkákban. Lepel ülő, csésze-szerű, 6—8 osztatu. Poroda 6—10. — Termés virágok rügyalakuak; az idei

galyakon csúcs és levélhórnáljban álló, fedelékiesen egymás fölött fekvő pikkelyekből képezvék, egyvirágúak. — Levelek a maghonnal összenőtt; karima föli. — Bibe 3—4. — Termés makknemű, egy-rekeszű, egymagvú; a félgömbömlaku, bőrnemű burokban ülő.

1. Quercus sessiliflora Sm. — Csoportos, Kocsántalan vagy Csupkátlan Tölgyfa. — *Steineiche. Traubeneiche.* — Fa. — Levelek száraltak, ifjúságukban hátsó részükön finom bolyhosak, később kopaszok; hosszúdad-visszás-tojásdadok, aljukon kikanyarítvák vagy a szárba keskenyedvék, öblös-karélyosak; karélyok tompák vagy tompásak, épélüek vagy néha szögletesen fogasok. — Levélszárak körülbelől $\frac{1}{2}$ —1" hosszúak, és valamint az idei galyak is kopaszok. — Termés virágok úgy mint a makkok egyenként vagy 2—ötjével sűrűn egymással együtt vagy igen rövid kocsánnaak; kocsánok a makkéréskor is legfeljebb 3" hosszúak. — Makkok tojás idomu hosszúdadok, 10—12" hosszúak. — Burppikkelyek tojásdadok, tompák, simulók.

Syn *Quercus Robur. L.*

Lapályokban és hegyekben erdőket képez.

Május.

Ezen valamint a következő fajok haszna igen nagy. — Fájuk mint épületi- és szerszámfa nagyrabecsült. — Kérgök cserző anyagot szolgáltat. — A makk főleg sertés hizlalásra használtatik, megpörkölve pótkávét ad. — A guboncz-légy megszurása által a levél-szárakon és leveleken gömbölyded kinövések, az u. n. gubonczok támadnak, melyek sok cseranyagot tartalmaznak és a festésben, gyógyszer-tárban és tinta készítésre nagy mértékben felhasználhatnak. — Egy másik neme az itt előforduló kinövéseknek, az u. n. gubics, gubacs vagy suska, melyek a gubacslegy a kopáncson tett szúrása folytán és pedig csakis a kocsános tölgyenél származnak. Kinézésre nézve szabálytalan púposak, és a bőrkészítésnél jönnek használatba.

2. Quercus pubescens Wild. — Bolyhos vagy Molýhos Tölgyfa vagy Magyalf. — *Flaumige Eiche* — Fa vagy cserjje. — Levelek száraltak, ifjúságukban alrészükön szürke-nemezűek, később bolyhosak, hosszúdad-visszástojásdadok, aljukon kikanyarítvák vagy a levélszárba

keskenyedvék, öblös-karélyosak és majdnem hasadtak; karélyok tompák, vagy tompásak, épélűek v. habosan-fogasok. — **Levélszára** 3'''—1'' hosszúak; valamint az idei galyak is erősen bolyhosak. — **Termés virágok** valamint a makkok egyenként vagy 2—ötjével sűrűen egymásmellett ülök, rövidebb vagy hosszabb kocsánuak, kocsánok a makkéréskor egész 1'' hosszúak. — **Makkok** tojásdadok, 4'''—1'' hosszúak. — **Burpikkelyek** hosszúdadok, tompák, simulók.

Dombokon és alacsony hegyeken.

Május.

2. **Quercus pendunculata** Ehrh. — **Kocsános** vagy **Csupkás Tölgyfa**. — *Stieleiche. Sommereiche.* — **Fa**. — **Levelek** igen rövid száruak vagy majdnem ülök, ifjúságukban is kopaszok, hosszúdad-visszás tojásdadok, aljukon kikerekítvék vagy a levélszárhoz keskenyedvék; öblös-karélyosak, karélyok tompák, épélűek vagy néha szögletesen-fogasok. — **Levélszára** körülbelül 1—3''' hosszúak; valamint az idei galyak is kopaszok. — **Termés virágok** úgy mint a makkok eleintén rövid, végre 2—3'' hosszú kocsánokon laza, szakadozott füzérbén. — **Makkok** tojásidomu hosszúdadok, 1'' hosszúak. — **Burpikkelyek** tojásdadok, tompák, simulók.

Főleg lapályokban, dombokon és alacsony hegyeken.

Május.

4. **Quercus Cerris** L. — **Csertölgy. Cserfa.** — *Zerreiche.* — **Fa**. — **Levelek** száraltak, ifjúságukban a levélszárakkal és az idei galyakkal együtt szürke-nemezűek, később bolyhosak, öregségükben kopaszok is, hosszúdadok vagy hosszúdad-visszás tojásdadok, aljukon kikanyarítvák vagy a levélszárhoz keskenyedvék, öblösen, hasadtan bemetsették; csücsök hegyes vagy hegyezett; épélűek vagy szögletesen fogasok egész szárnyasan hasadtak. — **Levélszára** 1'''—1'' hosszúak. — **Termés virágok** majd egyenként vagy 2—5 egymásmellett ülök, majd rövidebb majd hosszabb kocsánuak, egész füzéresen csoportosak; kocsánok a makkéréskor egész 1''' hosszúak. — **Makkok** hengeres-

kerékdedek, egész 15''' hosszúak. — Burpikkelyek vonalas-áralakúak, tekergőzve hátragörbitvék.

Syn. *Quercus austriaca*. Willd.

Dombokon és alacsony hegyekben, de lapályokban is előfordul.

Május.

4. *Fagus L.* Bükkfa.

Virágok egylakiak. — Porodás virágok majdnem gömbös, hosszú kocsánu, lecsüngő barkákban. — Lepel 5—6 osztatu. — Poroda 8—12. — Termés virágok párosan, egy közös buroktól körül foglalvák; burok gömbölyded, majdnem 4 karélyu vonalas murvaktól begöngyölve és azokkal összenőtt. — Lepel a maghonnal összenőtt, karama föli, foszlányos. — Bibeszár 3. — Termések makkneműek, 3 élűek, egy magvuak; párjával a megnagyobbított, megkeményedett 4 rekeszű, áltokot mutató buroktól körülzártak.

1. *Fagus Sylvatica L.* — Közönséges Bükk. Bikkfa. — *Gemeine Buche. Rothbuche.* — Fa. — Levelek száraltak, tojásdadok, hegyesek, habosak, szélükön kissé fodrosak vagy nem világosan fogasok; szélükön és inaikon, a levélszárakkal és kocsánokkal, továbbá vagy murvákkal és leplekkel együtt selymes-bolyhosok, különben kopaszok; tavaszkor vidorzöldek, később sötétebb színűek. — Porodás barkák oldaltállók, hosszú kocsánuak, lecsüngők, sárgák. — A Termés virágok burkai egyenként csúcson és levélhonaljban elhelyezvék, rövid kocsánuak, felállók, párosak, magéréskor sokkal nagyobbak, tojásdad — 4 élűek, puha-sörtések, barnák. — Termések 3-élűek, barna színűek. — Kertekben egy változéka sötétzöldes bibor-szinű levelekkel, az u. n. vérszinű bükk jön elő.

A hegyések erdeiben.

Május.

Vöröses fája kitünő kemény tüzi és szerszámfát szolgáltat. — Hamuja jeles hamuzsirt ad. — A mag jó étolaj készítésére és sertés hizlalására használható.

5. *Castanea* Tournef. Gesztenyefa.

Virágok egylakiak. — Porodásvirágok meghosszabított vonalas, felálló, csoportosított virágokból képzett barkákban. — Lepel csészenemű, 5—6 osztatu. — Poroda 10—20. — Termésvirágok egyenként vagy 2-hármával, egy közös burtól betakarva. — Bur harangalaku, 4 hasábu, vonalas murvákka ellátva. — Lepel a maghonnal összenőtt, karima föli, 4—8 hasábu. — Maghon 5—8 rekeszü, rekeszek 2 rügyiek. Bibe 5—8. — Magvak mákneműek, egyrekeszűek és egymagvuak, 1—hármával a megnagyobbított, megkeményedett, 4 kopácsú, áltokot mutató burtól egészen körülzárva.

1. *Castanea sativa* Mill. — Szelid gesztenyefa. — *Gemeiner Kastanienbaum*. — Fa. — Levelek száraltak, hosszúdad-láncsások, hegyezettek, kikanyarítvák és bökösek, fogasok, bőrosek, vidorzöldek, kopaszok, fényesek. — Porodás barkák levélhónaljállók, felálló, sárgák, 6'' hosszúak. — A termésvirágok burai egyenként a porodás virágok alján vagy a levélhónaljban ülök, felálló, zöldek, a magérésekor sokkal nagyobbak, gömbes tojásdadok, tüskések. — Magvak majdnem félgömbalakuak, lapított aljjal, sötétbarna színűek.

Syn. — *C. vulgaris* Lam.

C. vesca. Gaertn.

Fagus Castanea L.

Kertekben és szőlőkben igen gyakori, sőt Magyarhon némely vidékein erdőket is képez.

Junius. — Július.

A gesztenyefa magvai, a gesztenye, megfőzve és megsütve kedvelt esemegét szolgáltatnak. — A fa jeles asztalos és bognárfa; különösen jó és tartós szőlő karók készülnek belőle.

4. Család **ULMACEAE**. Mirb.

1. *Ulmus* L. Szilfa.

Virágok tökélyesek, oldalt az ágakon csoportosan,

a levelek előtt megjelenők. — Lepel harangalaku 4—5 vagy 8 hasábu, elfonyadó. — Porodák száma a lepel alján, annyi mint a lepel csücsök-é. — Maghon 1, szabad, föli. — Bibeszár 2. — Szárnytermés hártvás, lapított, egymagvu.

1. **Ulmus campestris** L. — Közönséges vagy Sima Szilfa. — Alásfa. — *Feld Ruster. Rusten. Feld Ulme.* — Fa, ritkán cserjés. — Virágcsoportok oldaltállók, majdnem ülők, gömbösek, felállók. — Leplek világos pirosak, ritkábban zöldesek. — Porhonok biborszínűek. — Termések visszás-tojásdadok vagy kerekdedek, kopaszok. — Levelek sötét zöldek, száraltak, tojásdadok vagy hosszúdadok, aljukon egyenlőtlenek, részint szivalakuak, lekerekítvék vagy majdnem ékalakuak, hegyesek vagy hegyezetttek, kétszer fűrészelttek, ifjúságukban néha rövid-bolyhosak, hátul az oldal-inak szögeiben fehéresen szakállosak, ugyanazon ágakon alakra és nagyságra nézve igen változó konyak.

Változékok:

a) **U. c. scabra.** — Ágak nem birnak paraszányakkal. Levelek különösen felrészükön érdesek.

Syn. *U. montana* et *U. major* Sm. — *U. minor* Reich.

b) **U. c. glabra** — Ágak nem birnak paraszárnyakkal. — Levelek simák. — *U. glabra* Sm.

c) **U. suberosa.** Ehrh. — Ágak paraszárnyasok. — Levelek simák vagy érdesek. — Paraszilfa.

Ligetekben, berkekben, erdőkben, legelőkön, lapályos és hegyes vidékekben közönséges.

Márczius. — Aprilis.

Ezen és a következő nem fája jó tüzi éz szerszámfát szolgáltató.

2. **Ulmus effusa** Wild. — Érdes vagy nyolczporodás Szilfa. — *Langstieliger [Ruster oder Ulme.* — Fa. — Virágcsoportok oldaltállók, száraltak, lecsüngők. — Leplek és kocsánok pirosak vagy zöldek. — Porhonok biborszínűek. — Termések gömbösek vagy tojásdadok, szélükön bolyhosan pillások, különben kopaszok.

— Levelek száraltak, tojásdadok vagy hosszúdad-tojásdadok, aljukon egyenlőtlenek, rézsútszividomuak, lekekerítvők vagy majdnem ékalakuak, hegyesek vagy hegyezetttek, kétszer fűrészelttek; felrészükön kopaszok vagy rövid merev szőrökkel érdesek, alrészükön pelyhesek.

Syn. U. pendulata Lam.

U. octandra Schk. — Valtozék 8. porodával.

Az előbbivel együtt jön elő, de ritkább.

Márczius, — Aprilis.

5 család **CELTIDEAE**. Duby.

1. Celtis. Tournef. Czeltisz.

Virágok tökélyesek vagy csupán porodások, a levelekkel együtt megjelenők. — Lepel harangalaku 5—6 osztatu, elfonyadó. — Porodák a lepel alján; 5—6 — Maghon 1, szabad, föli. — Bibeszár 2. Csontár egymagvu. —

1. *Celtis australis* L. — Déli Czeltisz. — *Gemeiner Zürgelbaum*. — Fa vagy cserje. — Levelek száraltak, tojásdad-láncsások, hegyezetttek, élesen fűrészelttek, aljukon egyenlőtlenek, felrészükön érdesek, alrészükön puhák és rövid bolyhosak. — Virágok kocsánosak, egyenként a levélhónáljban és 2—hármával az ágakon. — Lepel zöldes. — Csontár gömbös, fekete, borsó egész vadcseresznye nagysága. —

Kertekben és parkokban, néha elvadulva is.

Május.

A gyümölcs megehető. — Fája nagy szívóssága miatt különösen ostor nyelekre és puskavesszőkre alkalmas.

6. család **MOREAE**. Endl.

1. Morus. L. — Szederfa.

Virágok egy-vagy kétlakiak sűrű füzérekben. — Porodás virágok: lepel 4 osztatu. Poroda 4, a lepel alján elhelyezvők és annak csücs keivel ellenesek. — Termés

virágok: Lepel 4 szirmu. Maghon 1, föli. — **Bibészar 2.** — Termések egyszeműk a lével telt lepel-től körül zárva, összetett álbogyóvá (összgyümölcs) összenöve.

1. Morus alba L. — Fehér Szeder vagy Eperfa. — *Weisser Maulbeerbaum.* — Fa. — Levelek száraltak, tojásdadok vagy hosszúdad tojásdadok, hegyesek vagy hegyezett, aljukon gyakran szividomuak, osztatlanok vagy szabálytalanul kimetszettek és karélyosak, durván és egyenlőtlenül fűrészelték, mindkét részt kopaszok és simák. — A porodás virágok füzerei hengeres-hosszúdadok. — A termés-virágok füzerei hosszúdad-tojásidomuak, körülbelül oly hosszúak, mint a füzér kocsána. — Leplek sárgás zöldek, kopaszok. — Bibék kopaszok. — Összgyümölcsök fehérek, ritkábban vörösek vagy feketék.

Keletről származik; nálunk igen gyakran tenyésztetik.

Május.

Levelei a selyemhernyóknak tápláléknak szolgálnak. Az édeses gyümölcsök megehetőek.

2. Morus nigra L. — Fekete Szeder vagy Eperfa. — *Schwarzer Maulbeerbaum.* — Fa — Levelek száraltak, tojásdadok vagy hosszúdad-tojás idomuak, hegyesek vagy hegyezett, aljukon többnyire szividomuak, osztatlanok vagy szabálytalanul kimetszettek és karélyosak, durván és egyenlőtlenül fűrészelték, felrészükön kissé érdesek, alrészükön finomszűrűek. — A porodás virágok füzerei hengeres hosszúdadok. — A termés virágok füzerei tojásdad hosszúdadok, hosszakkak a füzér kocsánál, a gyümölcs érésekor majdnem ülök. — Leplek sárgás zöldek, szélükön szőrösek. — Bibék durva szőrösek. — Összgyümölcsök biborosan feketék.

Persziából származik; nálunk kertekben gyakran tenyésztik.

Május.

A borizfi gyümölcsök kedveltetnek.

2. Broussonetia. Willd. Papirszederfa.

Virágok kétlakiak füzerekben. — Porodás virá-

gok hengeres, sűrű füzérekben. — Lepel 4 osztatu, csücsök tojásdad. — Poroda 4. — Termés virágok gömbös füzérekben, gömbös vaczokon ülök. — Lepel ali, kupacsalakú, 3–4 fogu. — Maghon 1, szabad. — Bibeszár 1, szálszerű. — Termések egymagvuak, a leves lepeltől körülfogva, összetett gömbös álbogyóvá (összgyülmölcs) öszenőve.

1. Broussonetia papyrifera Willd. — Közönséges Papir Szederfa. — *Gemeiner Papiermaulbeerbaum.* — Fa. — Levelek változó, tojásdadok vagy majdnem szivalakuak, hegyezett, fűrészelt, osztatlanok vagy különféleképen kikanyarítvák és karélyozottak, fölül érdesek, alul a levél nyéllel együtt szürke nemezűek. — A porodás virágok füzérei hosszúnyelűek, 1" hosszúak és hosszabbak; függők, szürkés zöldek sárga porhonokkal. — A termés virágok füzérei rövid nyelűek, lehajlók, zöldek, borsónyi nagyságuk. — Bibeszár bíbor színű. — Összgyümlöcsök sötét pirosak.

Syn. *Morus papyrifera* L.

Keletindiából származik; díszkertekben gyakori.

Május.

A gyümlöcsök édesek, élvezhetők. — A Chinaiak a fa hánca ből finom papirt készítenek.

7. család **PLATANEAE.** Lestiboud.

1. Platanus L. Boglárfa.

Virágok egylakiak, gömbös barkákban. — Lepel hiányzó. — Porodás barkák: Poroda sok egy gömbalakú vaczokon, apró pikkelyek által egymástól elválasztva. — Porodák fent lecsipettek, 2 egymástól elvált, egyrekeszű porhont hordván. — Termés barkák: Maghon számos egy gömbös vaczokon, pikkelyek által elválasztvák, mindenik egy áralaku bibeszárral. — Gyümlöcsök makkneműek, visszás-tojásdadok, bökősek, egymagvuak, aljukon szőrök által körülvetek. — A fák fehères kérge évenként a sima világos zöld törzsielülettől darabokban leválik.

1. Platanus occidentalis L. — Virginiai Boglárfa. — *Abend-*

ländische Platane. — Fa, meglehetősen fölféle álló ágakkal. — Levelek száraltak, majdnem körösek 5 szegűek, gyengén karélyosak, nagy foguak, aljukon kissé ékalakuak, az ifjabbak alúl puhaszőrűek. — Pálhák fogasok. — Virágfejecskék 2—5 hoszú lecsüngő száron egymástól elválva ülnek. Termésgombok 1" átmérőjűek, barna színűek.

Észak amerikából származik; díszkertekben [és fasorokban gyakran ültetik.

Május.

Ezen és a következő nem fája mint szerszámfa jól használtató.

2. *Platanus orientalis* L. — Napkeleti Boglárfa. — *Morgenländische Platane.* — Fa kiterjesztett ágakkal. — Levelek száraltak, újjason 5-karélyuak, aljukon ékalakuak; karélyok láncsások, öblösek. — Pálhák majdnem épélűek. — Virágok mint a másik nemnél.

Syn. *P. Pacerifolia*. Willd.

Keleti származásu és az előbbihez hasonlólag miveltetik csakhogy ritkább.

Május.

8. család **SALICINEAE**. Rich.

1. **Salix** L. Fűzfa.

Virágok kétlakiak, barkákban. — Murvák pikelyesek, osztatlanok, maradandók vagy hullékonyak. — A lepel helyett 1—2 mézmirigy. — Porodásvirágok: Poroda 2, [ritkán 3—8. — Porodaszálcsák egymástól elváltak vagy páronként a középig vagy egész hosszukban össze vannak növe. — Termésvirágok: Terme 1, szabadon áll. — Bibeszár 1, vagy hiányzó, bibe 2, egész vagy 2 osztatu. — Tok két kopácsu, egyrekeszü, sok magvu. — Magvak egy szőr-üstökkel tetőzvék.

1. *Salix alba* L. — Fehér Fűzfa. — *Silberweide, Felberbaum.* — Fa, 50' magasságig. — Ágak sárgás-vörösek, zöldes-barnásak

vagy sárgák. — Barkák a levelekkel együtt megjelenők, hengerek, a porodás virágokéi sárgák, a termés virágokéi zöldek. — Barka pikkelyek egyszínűek, maradandók vagy hullékonyak. — Poroda 2, külön állók, porhonok sárgák. — Maghon tojásdad, utoljára kopasz, ülő vagy rövid kocsánu, kocsán legfeljebb oly hosszú mint a mézmirigy. — Levelek láncások, vagy hosszúdad-láncások, hegyezett, fűrészesek, felrészükön sötét zöldek, alul fehéres szürkék, mindkét részen vagy legalább alól selyem szőrűek.

Syn. — *S. vitellina* L. Sár Fűzfa. — Dotterweide.

Berkekben, patakok mellett, réteken.

Aprilis. — Május.

A fatörzs szűkségben épületfának és csekélyebb tűzifának az ágak rőzsének, a galyak különféle fonó művekre, főleg kosárfonásra használatnak.

2. *Salix fragilis* L. — Törékeny vagy Csöroge Fűzfa. — *Bruchweide*. — Fa 20—30' magas vagy cserjés. — Ágak az izületeknél igen törékenyek, vörösek, sárgás vagy zöldes barnák vagy sárgák. — Barkák a levelekkel együtt megjelenők, hengerek, a porodás virágokéi világos sárgák, a termés virágokéi zöldek. — Barka pikkelyek egyszínűek, a termés érése előtt lehullók. — Poroda 2, külön állók, porhonok sárgák. — Maghon tojásdad kúpalaku, kopasz, kocsános, kocsánok kétszer oly hosszúak mint a mézmirigy. — Bibeszár rövid, bibék elálló. — Levelek láncások, vagy hosszúdad-láncásak, hegyezett, fűrészesek; felrészükön zöldek, fénylők, alul szintelenebbek vagy kékes harmatosak, mindkét részen csupaszok vagy ifjuságukban alól selyemszőrűek.

Syn. — *S. decipiens*. Hoffm.

Egyenlő színű levelekkel.

S. Russeliana. Koch.

Alul kékes-harmatos levelekkel.

Legelőkön, rétszéleken, patakpartokon, berkekben. —

Aprilis. — Május.

Kertek kerítésére, folyam építésekénél használatik. — A keserű kéreg gyógyhatásu. —

3. *Salix amygdalina* L. — Mandolalevelű Fűzfa. — *Mandel Weide*. — Alacsony vagy fanemű cserje hajlékony csupasz ágakkal, melyek barna, sárgás vagy vöröses színűek. — Barkák a levelekkel együtt megjelenők, vonalas-hengeresek, a porodás virágokéi sárgák, a termés virágokéi zöldek. — Barka pikkelyek egyszínűek, maradandók. — Poroda 3, különálló, porhonok sárgák. — Maghon tojásdad kúpalaku, kopasz, kocsános, kocsánok 2—3-szor oly hosszúak mint a mézmirigy. — Bibék majdnem ülők, vízszintesen kiterpeszkedvők. — Levelek láncsások, hosszúdad-visszás láncsások, hegyesek vagy hegyezették, fűrészesek, felül sötét zöldek, alul szintelenebbek vagy kékes-harmatosak, mindkét részen kopaszok.

Syn. *S. triandra* L.

Egy színű, alul kissé szintelenebb levelekkel.

S. amygdalina L.

Kétszínű, hátul kékes harmatos, levelekkel.

Patakok partjain, berkekben.

Április. — Május.

Használata olyan, mint a *S. alba*-é.

4. *Salix purpurea* L. — Csigolya Fűzfa. — *Bachweide*. — Alacsony vagy fanemű egész 20'-nyi magas cserje. — Barkák ülők, aljukon pikkelyes murvákkel ellátvák, hengeresek, a levelek előtt megjelenők. — Barka pikkelyek 1 színűek, csúcsukon feketések. — Poroda 2, középig vagy egészen a csúcsig össze vannak növe. Porhonok eleintén biborszínűek, azután sárgák, elvirágzás után feketék. Maghon tojásdad vagy kerülékes, hegyes, ülő. — Mézmirigy a maghon aljáig fölérő. — Bibék majdem ülők, fejalakuak. — Levelek vízszástojásdad-láncsások, a csúcs felé kiszélesedvők, hegyezették, elül fűrészesek, 2 színűek; felül sötétzöldek, alul kékes harmatosak, mindkét részen kopaszok.

Syn. *S. monandra*. Hoffm.

S. Lambertiana. Sm.

Vizpartokon, árkok mellett, berkekben.

Márczius. — Április.

Az igen szívós ágak fonómunkákra és rőzsenyalábok készítésére használatnak. A kéreg gyógyhatású.

5. Salix viminalis L. — Kosár vagy kötőfűz. — *Korbweide.* — Cserjé vagy alacsony fa egész 20' magasságig. — Ágak hajlékonyak, szívósak, sárgásak vagy barnák, csupaszok vagy szürkenemezűek. — Barkák ülők, aljukon pikkelyes murvával ellátvák, a levelek előtt megjelenők. — Barka pikkelyek 2 színűek, csucsukon feketések. — Porodásbarkák hosszudad-hengeresek, vastagok, sárgák. — Poroda 2, külön álló, porhonok sárgák. — Termésbarkák hengeresek, szürkés zöldek. — Maghonok tojásdad kúpalakuak, nemezesek, ülők. — Mézmirigy a maghon aljáig fölérő. — Bibeszárak hosszudadok, bibék hátrafelé hajlottak. — Levelek hosszaláncsások vagy vonalas-láncsások, hegyezettek, gyengén kikanyarítvák vagy épélűek, felül kopaszok, sötét zöldek, alul selyemszőrűek, ezüstösen fénylők, szélükön göngyöltek. —

Vizpartokon, mocsárookban, lapályos vidékek berkeiben,

Márczius. — Aprilis

— Az ágak kosárfonásra kitűnők. —

6. Salix caprea. — Kecske fűzfa. — *Sahlweide. Palmweide.* — Cserjé vagy csekély magasságu fa, vastag sárgás vagy barna ágakkal. — Barkák ülők, vastagok, aljukon pikkelyes murvával ellátvák, a levelek előtt megjelenők. — Barka pikkelyek 2 színűek, csucsukon feketések. — Porodásbarkák tojásdadok vagy hosszudad-tojásdadok, világossárgák. — Poroda 2, különálló. — Termésbarkák hengeresek. — Maghon kúpalaku, nemezes, kocsános, kocsánok 4—6 szor hosszabbak a mézmirigyeknel. Bibék majdnem ülők, hoszudadok. — Levelek tojásdadok vagy körkörösök, hegyezettek, habosan esípkésék vagy épélűek; felül sötét zöldek, csupaszok vagy ifjúságukban pelyhezettek, alul kékes-nemezűek. —

Erdőkben, vágásokban, erdőszéleken, patakok mellett hegységekben gyakori. — Erdei gyomnak tekintetik.

Márczius. — Aprilis.

A fa finom hasíthatóságánál fogva kosarak és sziták készítésére alkalmas.

7. Salix babylonica L. — Szomorú Fűzfa. — Trauerweide. Thränenweide. — Csekély magasságu fa, lecsüngő hajlékony gallyakkal, — Porodás barkákkal bíró fák egész Európában hiányzanak. — Termés barkák a levelekkel együtt megjelenők, száraltak. — Maghonok tojásdad- kupalakuak, ülők, kopaszok. — Mézmirigyek a maghon aljáig fölérők. — Levelek keskenylánecsások, hosszan hegyezettek, élesen fűrészesek, csupaszok; alul kékes- harmatosak. — Változéka is van csigaalakulag- göngyölt levelekkel. —

Keletről származik; kivált kutak mellett kertekben és temetőekben üpolják.

Április. — Május.

A gallyak kosárfonásra használhatók.

2. Populus L. Nyárfa.

Virágok kétlakiak, barkákban. — Murvák pikelyesek, hasítottak, maradandók vagy hullékonyak. Lepel egy harántosan elmetezett kupacshoz hasonló. — Porodás virágok. Poroda 8—30, külön álló. — Termésvirágok: Maghon 1. külön álló. — Bibeszár 2, igen rövid, bibék épek vagy 2—4 osztatuak. — Tok 2 kopácsu egy rekeszü. — Magvak számos szőr-üstökkel ellátvák. — Virágok mindannyinál a levelek előtt jelennek meg. —

a) Barkapikkelyek pillások. — Poroda 8.

1. Populus alba L. — Fehér Nyárfa. — Weisspappel. Silberpappel. — Fa 60—80' magasságig. — Rügyek nemezesek, nem ragacosak. — Barkák a gallyak hegyein halmozottak, hengeresek, a porodás virágokéi biborszinüek, azután sárgák, a termés virágokéi zöldek. — Barkapikkelyek elül egyenlőtlenül fogasok vagy majdnem épélüek, pillások. — Poroda 8. — Bibék többnyire 2-osztatuak. — Tokok tajásdadok vagy kerektojásdadok, hegyesek, vagy tompák

egyenlőtlenül-szögletesen-fogasok; felül az ifjúságban nemezesek, azután csupaszok, sötét zöldek, fénylők; alul a levélnyelekkel együtt, valamint a gallyak is szürkenemezüek, későbbi korokban meglehetősen csupaszok, a csúcson álló gallyakéi újjasan- 5 karélyuak, szivalaku aljjal.

Berkekben, vízpartokon, kertekben.

Márczius. — Aprilis.

Ezen és a következő nemek puha fája asztalos munkákra, faragások, fapapuesok és egyéb eszközök előállítására használtatik.

2. Populus canescens Sm. — Szürke vagy Szőke Nyárfa.

— *Graupappel.* — Fa vagy cserje. — Rügyei zöldek fehérék, nem tojásdadok. — Barkák gesztenye színűek. — Levelek alul ifjúságukban a levélnyelekkel és gallyakkal együtt szürke nemezüek, későbbi korokban csupaszok, világos zöldek, a csúcson álló gallyakéi szivalakuak, nem karélyosak. — A többi úgy mint *P. alba*-nál. —

Lapályos vidékek berkeiben.

Márczius. — Aprilis.

3. Populus tremula L. — Rezgő Nyárfa. — Zitterpappel.

Espe. — Fa vagy cserje. — Rügyek csupaszok, tapadósak, — Barkák a gallyak hegyén halmozottak, hengeresek, vastagok, gesztenyeszínűek. — Barka pikkelyek elől újjasan hasítottak, sűrűen pillások — Poroda 6 — Bibék 2—8 osztatuak. — Tokok tojásdad kúpalakuak. — Levelek tojásdadok vagy kerekék, hegyesek vagy hegyezetttek, szögletesen vagy kikanyarítva fogasok, egy-színűek, világos zöldek, a levélnyelekkel és gallyakkal együtt csupaszok, legfeljebb ifjúságukban egyes elálló szőrökkel ellátvák. — A levelek hosszú lapított levélnyeleken csüngenek, melyek a leggyengébb széltől mozgásba hozatnak, miértis ezen fa rezgő nevet nyert.

Erdőkben, vágásokban, erdők szélein, különösen hegyes vidékeken gyakori. — A Salix caprea-hoz hasonlólag erdei gyomnak tekintik

Márczius. — Aprilis.

b.) Barkapikkelyek csupaszok. — Poroda 12—30.

4. **Populus nigra** L. — Fekete Nyárfa. — *Schwarzpappel*. — Fa, kiterjeszkedett, elálló ágakkal. — Rügyek csupaszok, ragacsosak. — Barkák a gallyak hegyein halmozottak, hengeresek, a porodásvirágokéi biborszínűek, a termés virágokéi sargászöldek. — Barkapikkelyek elől ujjasan-hasítottak, csupaszok. — Poroda 12—30. — Tokok gömbösek. — Levelek dülényded- vagy 3 szegű-tojásdadok, hosszan-hegyezettak, fűrészeseak, egyszínűek, sötét zöldek, fényesek, a levélnyelekkkel együtt csupaszok.

Patakok, utak mellett, legelőkön, berkekben igen közönséges; diszkertekben gyakran ültetik.

Aprilis.

A rügyek kellemes szaga balszamos gyantát izzadnak ki, mely az illatszerészeknél, különösen hajkenőcs készítésre, továbbá gyógyszerárakban is használtatik.

5. **Populus monilifera** Ait. — Kanadai vagy Virginiai Nyárfa. — *Kanadenser oder virginische Pappel*. — A *P. nigra*-tól az által különbözik, hogy a levelek élei finomszőrűek. —

Syn. *P. canadensis* Michx.

Észak-amerikából származik; diszkertekben és fasorokban gyakori.

Aprilis.

6. **Populus pyramidalis**. Rozier. — Jegenye vagy Olasz Nyárfa. — *Pyramiden oder Italienische Pappel*. — Fa, fölfelé álló, lóbor alakulag elhelyezett ágakkal. — A többi ép úgy mint *P. nigra*-nál. — Termésvirágokkal biró fák nagyon ritkák.

Keletről származik, az utak mellett és mint határfa is általánosan tenyésztetik. —

9. Család **DAPHNOIDAE**.

1. **Daphne** L. Boroszlán.

Virágok tökélyesek. — Lepel töltéses, többnyire színes, hullékony; pereme 4 osztatu. — Poroda 8, a lepel csövébe illesztve, 4 belőlök hosszabb. — Maghon, föli, szabad. — Bibeszár 1, bibe egyszerű. — Csontárja egymagvu, puha vagy borszerű hússal. —

1. **Daphne Mezereum L.** — Farkas Boroszlán. Farkas hárs. — *Gemeiner Seidelbast.* — Cserje, 2—4' magas. — Ágak kopaszok, meztelenek, a végek felé levelesek. — Levelek ékszerűen-láncsások, a levélszárba átmenők, hegyesek, épélűek, kopaszok. — Virágok a levelek előtt megjelenők, többnyire hármanként oldalt ülők, szakadozott, látszólagosan csúcsnáló füzéert alkotva. Lepel piros. — Termések gömbösek, levesek, biborszínűek, a levelek alatt állók.

Erdőkben, különösen hegyes vidékeken gyakoribb.

Márczius. — Aprilis.

Kellemes, de bódító szagu virágai végett kertekben mint diszcserje mivelgetik. — A kéreg edzősége miatt a gyógyászatban használtatik.

B. Monopetalae.

Virágburok kettős, a csészéből és az egylevelű pártából alakítva.

10. Család. **LONICEREA**. Endl.

1. **Sambucus L.** Bodza.

Virágok tökélyesek. — Csészecső a maghonnal ősenőtt, karima föli, aprón 5-fogu, maradandó. Párta föli, kerék alaku, 5 osztatu. — Poroda 5, a párta csövébe illesztve. — Bibeszárak hiányzó. Bibe 3—5. — Bogyó leves, elsatnyulás folytán egyrekeszű, 3—5 magvu.

1. **Sambucus nigra L.** — Közönséges gyepü vagy fekete Bodza. — *Gemeiner Hollunder.* — Fa vagy cserje, egész 20' magas. — Törzs fás és valamint az ágak is fehér béllal kitöltvék, hengeres. — Levelek ellenesek, szárnyasok, levélke 5—7, hosszások vagy láncsások, hegyezett, fűrészesek, csupaszok vagy alrészükön pelyhesek, némelykor szárnyasan hasadtak. — Pálhák elsatnyultak. — Virágok lapos bogernyőkben, a bogernyő főkocsánai ötönként. — Virá-

gok szagosak, sárgás fehéresek. — Porhonok sárgák. — Bogyók feketék.

Kerítések mellett, berkekben, erdőkben, falvakban, mindig az emberi lakhelyek kísérője.

Június. — Július.

Gyümölcseiből némelyektől kedvelt befőttet csinálnak és valamint a virágok is gyógyhatásuk. — Az ágakból a belet eltávolítván, üres hengereket alkotnak, melyek valamint a bél is különféle czélokra felhasználhatók.

2. *Sambucus racemosa* L. — Fürtös vagy Vörös Bodza.

— *Traubiger Hollunder.* — Cserje. — Törzs fás, egész 10' magas valamint az ágak is barnás béllal kitöltve, hengeres. — Levelek ellenesek, szárnyasok, levélke 5—7, hosszasok vagy lánçasók, hegyezették, fűrészesek, csupaszkok vagy alól pelyhesek. — Pálhák elsatnyulták. — Virágok tojásdadok, csokrokban. — Párták zöldek, tömöttek. — Porhonok sárgák. — Bogyók biborszínűek.

Erdőszeleken, patakok mellett, vágásokban erdőségek elején; gyümölcse miatt parkokban micelik.

Április. — Május.

2. *Viburnum* L. Bangita.

Virágok tökélyesek vagy pedig a szélen állók terméketlenek és nagyobbak. — Csészecső a maghonnal összenőtt, karima föli, aprón 5 fogu, maradandó. — Párta föli, kerék alakú, 5 karélyu. — Poroda 5, a párta csövébe illesztfvék. — Bibeszárak hiányzóak, bibe 3. — Bogyó leves, egymagvu. —

1. *Viburnum Opulus* L. — Kánya Bangita. — *Gemeiner Schneeball.*

Cserje, ritkán fanemű, egész 12', ágak a levélszárakkal és a kocsánokkal együtt csupaszkok. — Levelek ellenesak, 3—5 karélyuak, felül csupaszkok, alól pelyhesek, karélyok durván és egyenlőtlenül fogasok. — Virágok lapos bogernyőkben, a szélen állók párkányt képezve, sokkal nagyobbak mint a belsők, terméketlenek. — Párták tehérek. — Bogyók gömbösek, biborszínűek. — Kertekben díszcser-

jének egy válfaját nevelik, mely csupa terméketlen és gömb alakba csoportosuló pártákat tartalmaz; s ezeket „hólabdáknek” szokták nevezni.

Patakok mellett, berkekben, parkokban, lapályok és dombos-hegyes vidékekben, nedvesebb erdőségek elején.

Május. — Június.

A bogyókból szeszt lehet főzni — Fája csizma szegeknek és pipa száraznak igen alkalmas. —

2. Viburnum Lantana L. — Ostorném Bangita. — Wolliger Schneeball. — Cserje egész 6' magas. — A fiatal hajtások a levélszárakkal és kocsánokkal együtt durván nemezesek. — Levelek ellenesek, tojásdadok, gyakrabban szivesek, tompák vagy hegyesek, fűrészeseek; felül kevésbé, alól sűrűbben csillag szőrökkel ellepvék, gyakran szürke nemezüiek. — Virágok lapos bogernyőben, mindannyi egyenlő alkotású és termékenyek. — Párták piszkos fehérek. — Bogyók hosszások, kissé lapítottak, eleinte halványzöldek azután vörösek, utoljára feketék.

Sövények mellett, parkokban, berkekben, dombokon, erdőségek elején. —

Május. — Június.

A hosszú egyenes hajtások pipaszáraknak, a fiatal ágak a kéreg barnafestésre használhatók. —

3. Lonicera L. Loncz.

Virágok tökélyesek. — Csészecső a maghonnal összenőtt, karima föli, aprón 5 fogu, maradandó vagy lehulló. — Párta föli, csókés, fölfelé kitágult, majdnem 2 ajakos vagy 5 osztatu. — Poroda 5. a párta csövébe illesztvék. — Bibeszár 4. — Bogyók levelesek vagy húsosak, szabadok, vagy párjával összenöttek, 1—3 magvuak. —

1. Lonicera Caprifolium L. — Jerikói Loncz. Kecseszakkál. — Wohlriechendes Geissblatt. — Cserje. — Ágak tekergőzők, csupaszok. — Levelek ellenesek, kerülékesek vagy visszás tojásdadok, tompák vagy kissé hegyesek, épélűek, csupaszok; alól fehéres zöldek, a

legalsóbbak száraltak, a következők összenöttek, a legfelsőbbek körülé-
 kes vagy köralakú átnőtt levélbe egyesítvék. — Virágok 5—6-jával
 környben, a csúcson állók a levélen ülnek. — Párták 1½" hosszúak,
 különösen estefelé igen kellemes szagúak; a kivirágzás előtt biborszí-
 nűek, azután rózsaszínűek vagy fehérek, utoljára sárgások, 2 ajkuak,
 felső ajak 4 fogu, alsó ajak keskeny, osztatlan. — Bogyók gömbösek,
 szabadok, skarlátpirosak.

*Élő kerítések, sövények mellett, csaltos, bozótos he-
 lyeken, — Kertekben mint disznóvénnyelugások befuttatására
 általánosan műveltetik.*

Május. — Június.

11. család **OLEACEAE.** Lindl.

1. **Ligustrum** L. Fagyal.

Virágok tökélyesek. — Csészé szabad, rövidcsövű,
 4 fogu, lehulló. — Párták a vaczokon, töltésresek; karima
 4 osztatu. — Poroda 2, a pártához nőtt. — Maghon 1,
 föli, bibeszár 1, bibe 2-osztatu. — Bogyók 2-reke-
 szűek, rekeszek 1—2 magvuak.

1. **Ligustrum vulgare** L. — Vesszős Fagyal. — *Gemeine
 Rainveide. Liguster.* — Cserje. — Levelek ellenesek, hosszások
 vagy hosszaláncsások, hegyesek, épélűek, csupaszok. — Virágok
 csúcsonálló csokrokban. — Párták fehérek, erős, kellemetlen sza-
 guak. — Bogyók feketék.

*Élőkerítésekben, erdők elején, sövények mellett közön-
 séges, parkokban művelik.*

Június. — Július.

A bogyók leve a bor vörösre való festésére, a kemény fa
 asztalos és esztergályos munkákra használtatik.

2. **Syringa** L. Lila.

Virágok tökélyesek. — Csészé, rövid csövű 4 fogu,
 maradandó. — Párták a vaczokon, töltéses, karima 4 osz-
 tatu. — Poroda 2, a pártára illesztve. — Maghon 1,
 5

föli, bibeszár 1, bibe 2 osztatu. — Tok lapított szárny-
talan, 2 kopácsu, kopácsok csnakalakuak, rekeszek 2-mag-
vuak. —

1. Syringa vulgaris L. — Orgona Lila. Szelenczefa. —
Gemeiner Flieder. — Cserje. — Levelek ellenesek száraltak, szí-
vesek, hegyezett, épélűek, csupaszok. — Virágok csúcsonálló
csokrokban. Párták világos violaszínűek, lilaszínűek vagy fehérek, jó-
szagúak.

*Élőkerítésekben, szőlők mellett, bozótos helyeken; ker-
tekben általánosan művelik.* —

Április. — Május.

Fája igen szép fényt vesz fel; asztalosok és esztergályosok szí-
vesen feldolgozzák.

3. Fraxinus L. Kőrísa.

Virágok tökélyesek vagy pedig egy vagy kétlakiak.
— Csészec és pártá 4-osztatu vagy mindkettő hiányzó.
Poroda 2, a pártához növe vagy ha ez hiányzik a va-
czokra illetve. — Maghon 1, föli, bibeszár 1, bibe
2-osztatu. — Termés hosszukás, lapított, száraz, hár-
tyás szárnyba végződő, 1—2 rekeszü, fel nem nyiló; rekeszek
egymagvuak vagy egyike elsatnyult.

Fraxinus excelsior L. — Büdös Kőrísa. — *Gemeine Esche.*
Fa, 30—60' magasságig. — Levelek ellenesek, szárnyasak, a 11—13
levélke, ülő, hosszsláncsás, hegyezett, fűrész, csupasz. — Virágok
petyhüdt, éréskor lecsüngő bugákban. — Bugák majd csak porodás
— majd csak termés, majd keverve tökélyes és porodás vagy termés
virágokat tartalmaznak. — Csészec és pártá hiányzó. — Termé-
sek zöldék. — Kertekben gyakran a lecsüngő ágakkal biró szomorú
kőrísfát látni.

Berkekben, erdőkben, patakok mellett.

Április. — Május.

A kemény, szívós, gyakran igen szép hullámos fa butorok készí-
tésére, eszközökre s egyéb czélokra használtatik fel. — A levelek
jó birkatakarmányt szolgáltatnak.

2. **Fraxinus Ornus** L. — Virágos Kőrifsa. — *Manna oder Blüten Esche*. — Fa, 10—15' magas. — Levelek ellenesek, szárnyasok, a 7—9 levélke száralt, tojásdad, hegyezett, fűrészkes, csupasz. — Virágok bugákban, bugák majd csak porodás, — majd csak termés virágokat tartalmaznak. — Csésze 4 osztatu. — Párta mélyen 4 osztatu, látszólagosan 4 szirmu, csücsök vonalas,¹ fehér, 4—5" hosszú. — Termések zöldek.

Syn. *Ornus europaea* Pers.

Déli vidékek hegységeiben; Parkokban nevelik.

Május. — Junius.

A törzsből vagy magától vagy bevágások folytán az u. n. *Manna* ismeretes gyógyszerfolyik ki. A fa használata az előbbiéhez hasonló.

12. család **SOLANACEAE**.

1. **Lycium** L. Fánzár.

Virágok tökélyesek. — Csésze egyenlőtlenül 3—5 osztatu és majdnem 2 ajku vagy 5 fogu, maradandó, a termés érésekor változatlan. — Párta a vaczkon, töltéses, 5 osztatu. — Poroda 5, a párta csövöbe illetve, porhonok egymástól elválók. — Maghon föli, bibeszár 1, bibe fejes. — Bogyó a nyult csészében ülő, 2 rekeszü, sokmagvu.

1. **Lycium barbarum** L. — Pongyola Fánzár. Ördögözérna. — *Gemeiner Bocksdorn*. — Cserje. — Galyak csupaszok, tüskések vagy tüskénélküliek, vesszőlakuak, lecsüngők, tüskék áralakuak, egyenesek. — Levelek száraltak, hosszas-láncások, épélűek, hegyesek, csupaszok. — Virágok egyenként vagy 3 — hármával, a levél hónaljban elhelyezvők, kocsánosak. — Csésze egyenlőtlenül 3—5 osztatu, majdnem 2-ajku. — Párták világos violaszínűek. — Bogyók hosszszasok, skarlátpirosak.

Délről származik, élőkertésekre használtatik.

Junius — őszig.

13. Család **ERICACEAE**. Endl.

1. **Calluna** Salisb. Hanga.

Virágok tökélyesek. — Csész e szabad, száraz, hártyás, színezett, 4 osztatu, maradandó. — Párta harangalaku, 4-osztatu, elszáradó, a 8 porodával együtt a csészébe zárt. — Maghon 1, föli, bibeszár 1, kinyuló. — Tok 4 rekeszü, 4 osztatu, válaszfalak a kopácsszélektől elválók, a középoszlopcskán megmaradók.

1. *Calluna vulgaris* Salisb. — Repcsény Hanga. — *Gemeine Besenheide*. — Cserje henyélő; ágas galyak feltörekvők vagy fennálló, 3"—1' hosszúak, többé-kevésbé pelyhesek. — Levelek ellenesek, csak 1" hosszúak, 4 soruak, fedelékesek vagy elálló, örökzöldek, vonalások vagy vonalas-láncások, aljukon nyilidomuak, 3 oldalúak, tom-pák, csupaszok, ritkábban pelyhesek. — Virágok csucsonálló, füzéralaku többnyire befelé forduló fürtökben, aljukon 6, magukat párosan keresztező, egy kis külesészét helyettesítő murvától körülvettek. — Csészék fénylők, ép úgy mint a hasonló hosszúságu szirmok piros-violaszínűek, ritkán fehérek. — A porhonok alján 2 finom vonalas függelék van.

Syn. *Erica vulgaris*. L.

Csalitos gyepeken, pusztákon, legelőkön, homokos erdőhelyeken, mélyen fekvő és hegyes vidékek dombos helyein közönségesen és nagy mennyiségben szokott előfordulni.

Julius — őszig.

14. Család. **VACCINIEAE**. DC.

1. *Vaccinium* L. Áfonya.

Virágok tökélyesek. — Csészecső a maghonnal összenőtt. — Karima föli, 4—5 fogu vagy elenyésző. — Párta föli, korsóalakú, harang vagy kerékidomu, 4—5 osztatu, hullékony. — Poroda 8—10, a pártára illesztve. — Bibeszár 1. — Bogyó 4—5 rekeszü. — Rekeszek sok-magvuak.

1. *Vaccinium Myrtillus* L. — Fekete Áfonya. — *Gemeine Heidelbeere*. — Cserje $\frac{1}{2}$ —1' magas, galyak élesszegletűek, csavarodottak, csupaszok valamint az egész növény is. — Levelek tojásdadok,

aprón fűrészesek, egyenlősíntiek, alól világosabbak és hálózott inuak, hullékonyak. — **Kocsánok** egyenként, egyvirágúak, levél hónaljban elhelyezvék, lecsüngők. — **Csésze karima** elenyésző, épélű. — **Párták** gömbösek, halványzöldek, pirosan befutvák. — **Porhonok** 2 szarvuak. — **Bogyók** gömbösek feketék, kékharmatosak.

Árnyékos hegyi erdőkben közönséges.

Április. — Május.

A fekete színű bogyók megehetőek.

2. Vaccinium Vitisidaea L. — Vörös Afonya. — Rothe Heidelbeere. — **Cserje**, egész $\frac{1}{2}$ ' magas, — **Galyak** hengerek, pelyhesek. — **Levelek** visszas-tojásdadok vagy kerülékesek, épélűek vagy majdnem észrevehetlenül csipkézettek, szélükön göngyöltek, tompák, csupaszok egyenlősíntiek, alól világosabbak és pontozottak, børszerűek örökzöldek. — **Csésze karima** többnyire 4 fogu. — **Párta** harangalaku, fehér vagy rózsaszínű. — **Porhonok** szarvtalanok. — **Bogyók** gömbösek, skarlátszínűek.

Árnyékos hegyi erdőkben gyakori.

Május, — Július.

A bogyók igen jó befőttet szolgáltatnak.

C. Polypetalae.

Virágburrok kettős, a csészeből és egy többszirmu pártából alakítva.

15 család. **ARALIACEAE.** Juss.

1. Hedera L. Borostyán.

Virágok tökélyesek. — **Csésze**cső a maghonnal öszszenőtt. — **Karima** föli, aprón 5 fogu, maradandó. — **Szirom** 5, a csészefogakkal voltakozó. — **Poroda** 5, a szirmokra illesztve. — **Bibeszár** 4. — **Bogyó** 5 rekeszű a csésze karimától tetőzve.

1. Hedera Helix L. — Repkény Borostyán. — Gemeiner Efeu. — **Cserje**. — **Szár** kúszó vagy légygökök segítségével fölfelé mászó. — **Levelek** száraltak, børszerűek, örökzöldek, a virágzó ágak-

éi tojásdadok vagy dülényded-tojásidomuak, osztatlanok, épélűek, hegyezettek, a többiek 3—5 karélyuak, aljukon szívesek, karélyok tompák vagy hegyesek. — Virágok csúcson vagy oldaltálló ernyőkben. — Szirmok zöldes sárgák. — Bogyók borsónyi nagyságuak, feketék, kékesen-harmatosak, csak a következő év tavaszán megérik.

Köves erdőkben, fákra kúszó; sziklákön, romokon.

Október — November.

Kertekben fák és falak befuttatására használtatik.

16 család. **CORNEAE** DC.

1. *Cornus* L. Somfa.

Virágok tökélyesek. — Csészecső a maghonnal összenőtt. — Karima föli, aprón 5 fogu, maradandó. — Szirmok 4, a csészefogakkal váltakozó. — Poroda 3, a szirmokra illesztve. — Bibeszár 4. — Csontár az elenyésző csészekarima által tetőzve.

1. *Cornus mas* L. — Húsos Somfa. — *Gelber Hartriegel*. — Cserje vagy fanemű. — Levelek ellenesek, tojásdadok vagy kerülékesek, hegyezettek, épélűek, elszórtan-szőrősek. — Virágok majdnem gömbös ernyőkben, a levelek előtt megjelenők; ernyő egy 4-levelű buroktól körülvevett. — Burlevélikék sárgák, majdnem oly hosszúak, mint a virágok. — Szirmok sárgák. — Termések kerülékesek vérpirosak, augusztusban érők.

Erdők elején, berkekben, patakok mellett; parkokban mívelik.

Márczius — Aprilis.

A gyümölcsök, a somszilva, nyersen és befőzve élvezhetők. — Az erős kemény fa asztalos és esztergályos munkákra használtatik föl és különösen jó séta botokat ad.

3. *Cornus sanguinea* L. — Veresgyűrű Somfa. — *Rother Hartriegel* — Cserje. — Galyak tavasszal és ősszel sötétvérpírosak. — Levelek ellenesek, tojásdadok vagy kerülékesek, hegyezettek, épélűek, csupaszok vagy elszórtan szőrősek. — Virágok buroknélküli lapos bogernyőkben, a teljesen kifejlett levelek után megjelenők. —

Berekben, erdők elején, előkerítésekben közönséges; parkokban műveltetik.

Június. — Július.

Az igen erős, szívós fa esztergályos munkákra, pipaszárakra, puska-
kavaszokra, cipész szegekre használtatik.

17 család. **LORANTHACEAE.** Don.

1. *Viscum* L. — Fagyöngy.

Virágok egy vagy kétlakiak. — Porodás virág: húsos, børszerű, 4 osztatu. Szirmok hiányzó. — Porhon 4, a csészecsücskökre nőtt, lyukakkal fölnyiló. — Szálcsák hiányzó. — Termésvirág: csészecső a termével összenőtt, karima elenyésző. — Szirom 4, húsos børszerű, szabad. — Bibe ülő. — Bogyó egymagvu.

1. *Viscum album* L. — Élődi Fagyöngy. Gyimbor. — *Weisse Mistel.* — Szárak villásan ágasok, a fák ágain ülök. — Levelek ellenesek, ékalakulag-hosszasok vagy láncsások, épélűek, tom-pák, børszerűek, örökzöldek. — Virágok kétlakiak, 3—5 a villás vállban és csúcsonálló csomókban; sárgák vagy sárgás zöldek. — Bogyók gömbösek, fehérek ragacos nedvvel telvék.

Fákon és cserjéken élődik, különösen jávorokon, tölgyfákon, nyárfákon, fűzeken, gyümölcsfákon sat. gyakori, továbbá erdei és jegenye fenyőkön is előfordul.

Február. — Márczius.

A fehér bogyókból madárenyvet készítenek.

2. *Loranthus* L. Fakín.

Virágok tökélyesek vagy 2 lakiak. — Csészecső a maghonnal összenőtt, karima föli, csonkított vagy gyengén fogas. — Szirom 6, szabad vagy egy csőbe összenőtt. — Poroda 6, a szálcsákkal a szirmokhoz nőttek. — Porhonok a termésvirágoknál hiányzó vagy természetlenek. — Bibeszár 4, szálszerű fejalaku bibével, a

porodás virágoknál a maghonnal együtt elsatnyulva. — **Bogyó** egymagvu.

1. Loranthus europaeus Jacq. — **Élődi Fakin.** — *Europäische Riemenblume.* — Szárak villásan-ágasok, tagoltak, a tölgyek ágain ütők, csupaszok valamint az egész növény is. — **Levelek** ellenesek, visszas tojásdadok, kerülékesek vagy hosszúdadok, épélüek, tompák vagy hegyesek, sötét zöldek, lehullók. — **Virágok** 2 lakiak, csúson álló egyszerű fürtökben. — **Szirmok** szabadok, hullékonyak, sárgások. — **Bogyók** körteidomu-gömbösek, sötétsárgák, novemberben érők.

Tölgyeken élődik.

Május — Június.

A gyümölcsök madárenyv készítésre használatnak.

18. Család. **RIBESIACEAE** Endl.

1. **Ribes** L. Ribiszke.

Virágok tökélyesek vagy 2 lakiak. — **Csészecső** a maghonnal összenőtt, karima föli, 5 osztatu, elszáradó. — **Szirom** 5, a csésze nyílás szélére beillesztve; a csésze-csücsöknél rövidebbek. — **Bibeszár** 1,2—4 osztatu. — **Termés** bogyó az elszáradt csészekarimától tetőzve. —

1. Ribes Grossularia L. — **Pöszméte Ribiszke.** Egres. — *Stachelbeere.* — Cserje tüskés; tüskék áralakuak, egyszerű vagy 2—3 osztatuak. — **Levelek** száraltak, kerekdedek, újjasan 3—5 karélyuak, durván bemetszettek, fűrészesek, többé kevésbé szőrösek vagy utoljára csupaszok. — **Kocsánok** oldaltállók, 1—3 viráguak, áthajlók. — **Virágok** tökélyesek. — **Csésze** harangidomu, hosszúkás tompa, visszafelé hajtott csücskökkel. — **Szirmok** visszas-tojásdadok, piszkossárgák, halványzöldek, vagy piszkos-biborszínűek.

Változékok:

a) *Terme és bogyók merev, mirigy-viselő sörtékkal ellepvek.*

— *R. Grossularia* L.

b) *Terme bolyhos mirigy nélküli, utoljára csupasz.* — *R. Uva*
— *crispa K.*

Kerítések mellett, erdőkben, lertekben általánosan és számos változékban mivelik.

Aprilis. — Május.

A gyümölcsök nyersen vagy befőzve élvezhetők; különösen Angolországban gyakran bort készítenek belőlök.

2. *Ribes rubrum L.* — *Vörös Ribiszke.* — *Rothe Johannisbeere.* — Cserje, tüskétlen. — *Levelek* száraltak, újjasan 3—5 karélyuak, egyenlőtlenül kétszer fűrészelték, többé kevésbé szőrösek, később majdnem csupaszok, nem-gyantás pettyesek, karélyok többnyire tompák. — *Virágok* tökélyesek. — *Fürtök* oldaltállók, dús virágúak, elleinte meglehetősen felállók, az elvirágzás után azonban lecüngők; gerincz a kocsánkákkal és murvákkal együtt csupasz. — *Csészék* medencze alakúak, csupaszok, csücskök valamint az apró sárga szirmok is lapátidomúak, tompák. — *Bogyók* skárlát színűek, ritkábban fehérek.

Gyümölcsösökben, kertekben, szőlőkben az utak szegélyezésére általánosan mivelik.

Aprilis. — Május.

A bogyók ribiszke név alatt ismeretes savanyus gyümölcsöt szolgáltatnak, melyből bort is készítenek.

3. *Ribes nigrum L.* — *Fekete Ribiszke.* — *Schwarze Johannisbeere. Gichtbeere.* — Cserje, tüskétlen. — *Levelek* száraltak, újjasan 3—5 karélyuak, egyenlőtlenül-kétszer fűrészelték, hátul gyantásan pettyesek, kellemetlen poloska szaguak, karélyok hegyesek. — *Virágok* tökélyesek. — *Fürtök* oldaltállók, dús virágúak, lecüngők; gerincz a kocsánkákkal és murvákkal együtt pelyhes vagy nemezes. — *Csésze* harangidomu, pelyhes, a cső gyantásan-pettyezett, csücskök valamint a szirmok is hosszúkások, tompák, sárgásak vagy vörösek. — *Bogyók* feketék.

Kertekben az előbbivel gyakran előfordul.

Aprilis — Május.

A fiatal levelek kisebb mennyiségben más levelekkel együtt a májusital készítésére használatnak. — A bogyók nem kellemes ízűek.

19. család **BERBERIDEAE.** Vent.

1. *Berberis* L. Borbolya.

Virágok tökélyesek. — Csésze 6 levelű, hullékony, 1—3 mellékpikkelylyel. — Szírom 6, a porodákkal együtt a vaczokba illesztvék, belül az aljon kettős-mirigyűek. — Poroda 6, a szirmokkal ellenesek. — Maghón 1, föli. Bibe egyszerű, ülő. — Termés 2—3 magvu bogyó.

1. *Berberis vulgaris* L. — Sóska Borbolya. — *Gemeiner Sauerdorn. Berberitzen Strauch.* — Cserje 4—6' magas, ágak csupaszok, valamint az egész növény is. — Levelek hosszas-vízsztójasdadok, tompák vagy hegyesek, finomtöviseken — fűrészesek, csokrosak, minden levélcsozor alatt egy egyszerű vagy 3 osztatu tüske. — A levelek különösen alrészsein rendszeren rozsdapettyek szoktak lenni. — Virágok oldaltálló, lecsüngő fürtökben, kellemetlen szaguk. — Csésze és szirmok sárgák, egyenlő hosszúak. — Bogyók hosszszak, skárlát színűek.

Berkekben, élökerítésekben, sövények mellett, bozótos legelőkön, lapályos és dombos vidékeeken gyakori; Parkokban mivelik.

Május — Június.

A savanyú gyümölcsök nyersen és befőzve élvezhetők, ki-sajtolt levük a citromlevet pótolja. — A sárga finom és erős fa esztergályos és asztalos munkákra használatik, a gyökérrel bőrt vagy gyapjút sárgára lehet festeni.

20. család **TILIACEAE.** Juss.

1. *Tilia* L. Hársfa.

Virágok tökélyesek. — Csésze 5 levelű, hullékony. — Szírom 5, vagy 5 mellékszírommal, a porodákkal együtt a vaczokba illesztvék. — Poroda számos, szabadok vagy

5 csomóba összenöttek, mindegyik csomó, egy a szírommal ellenesen álló mellékszirmot zár magába. — Magh on 1, föli. — Bibeszár 1. — Termés makknemü, egy-rekeszű, 1—2 magvu. —

a) *Porodák szabadok.* — *Mellékszirmok hiányzó.*

1. *Tilia parvifolia* Ehrh. — Aprólevelü Hárs vagy Szódokfa. — *Winter oder kleinblättrige Linde.* — Fa. — Levelek száraltak, ferdén szividomu-köralakuak, hegyezettek, fűrészesek, felül sötétzöldek, alul tengerszín zöldek, mindkét oldalukon csupaszok, csak a hát-inak vállaiban vörös sárgás szakálosak, 1—3'' hosszúak. — Virágok levél hónaljban állók, hosszúkocsánu, 3—9 virágu bogernyökben. — Murvák hosszudadok, tompák, merevek, inazottak, sárgászöldek, körülbelül középig a közös kocsánhoz nőttek. — Csészelevelek és szirmok fehéresek, jó szaguak. — Termések gömbösek vagy majdnem körte alakuak, nem határozottan 4—5 élűek, nemezsek.

Syn. *Tilia europaea* var. γ L.

Erdőségek elején, dombos és hegyes vidékek erdeiben fasorokban, parkokban, hegységekben és utak mellett gyakori.

Június. — Július.

A virágokból theát főznek. — A hán cs szőlőkben és kertekben kötözésre és különféle fonadékok készítésére használtatik. — A fehér, puha, sűrű fát faragók, esztergályosok és asztalosok dolgozzák föl. — A fából égetett szént pedig rajzolásra és lőpor készítésre használják.

2. *Tilia grandifolia* Ehrh. — Nagylevelü Hárs vagy Szódokfa. — *Sommer oder grossblättrige Linde.* — Fa. — Levelek száraltak, ferdén szividomu köralakuak, hegyezettek, fűrészesek, felül sötétzöldek, majdnem csupaszok, alul hasonszinűek, világosabbak, rövid szőrűek és azon felül az invállakban fehéres szabályosak vagy pedig a szakál kivételével mindkét oldalon csupaszok. — Virágok levélhónaljban álló, hosszú kocsánu, 2—5 virágu bogernyökben. — Murvák vonalás-hosszudadok, tompák, merevek, inazottak, sárgás zöldek, körül-

belül középig a közös kocsánhoz nőttek. — Csészelevelek és szirmok fehéresek, jószaguak. — Termések gömbösek, kiemelkedetten 4—5 bordájuak, nemezések.

Syn. *Tilia europaea* var β L.

Erdőkben és lapályos, dombos-hegyes vidékek erdősegeinek elein. — Mint az előbbit művelik.

Június. — Július.

Használata az előbbiéhez hasonló.

b) Porodák 5 csomóba összenöttek és 5 mellékszirmommal bírnak.

3. *Tilia argentea* Desf. — Ezüstlevelű Hárs vagy Szódokfa. — *Weissblättrige Linde.* — Fa. — Levelek száraltak, ferdén szividomu-kör alakúak, hegyezettek, fűrészesek, felül sötétzöldek, alul fehérmemezűek, az inakon nem szakalósak. — Virágok levélhonaljban álló, hosszúkocsánú, 5—12 virágú bogernyőben. — Murvák vonalashosszúdadok, tompák, merevek, inazottak, fehéresek, körülbelül középig a közös kocsánhoz nőttek. — Szirmok sárgásak, jószaguak. — Termések gömbösek, gyengén 5-élűek, nemezések. —

Syn. *Tilia alba* W. et Kit.

Magyarországban honos; parkokban, fasorokban gyakran nevelik.

Július.

21 család ACERINEAE DC.

1. *Acer* L. Jávor. Ihar,

Virágok tökélyesek vagy csupán porodás vagy termés virágok. — Csésze 5 osztatu, lehulló. — Szirm 5, a csészecscücskökkel váltakozók, egy aljban álló korongra illesztvék. — Poroda 8, a korong közepén. — Maghón 1, föli, 2 karélyu. — Bibeszár 1, bibe 2. — Hasadt termés két makkhoz hasonló, lapított, szárnyalt, 1—2 magvu osztott termére szétváló.

1. *Acer Pseudoplatanus* L. — Közönséges vagy Juhar

Jávor. — *Berg Ahorn. Trauben Ahorn.* — Fa. — Levelek ellenesek, száraltak, ujjasan 5-karélyuak, felül sötétzöldek, csupaszok, fénylők, alul tengerszinzöldek, többé kevésbé szőrösek, vagy az inakon bolyhosak; karélyok hegyezettek, egyenlőtlenül-durván fűrészesek, fűrészfogak tompák, a karélyok öble hegyes. — Virágok lecsüngő, sűrű, aljukon elágazó fürtökben, már többnyire kifakadt lombzat mellett megjelenők. — Szirmok és csészezsücskök sárgás-zöldek. — Termések { az előre irányzott, majdnem egyenközü szárnyakkal együtt csupaszok.

Erdőkben, hegyes vidékek völgyeiben, fasorokban és parkokban gyakori.

Aprilis. — Május.

Ezen és a következő nemek kemény fája bútórokra, hangszerekre és egyéb czélokra igen keresett.

2. Acer platanoides L. — Jókori vagy Hegyeslevelű Jávor. — *Spitzblättriger Ahorn.* — Fa. — Levelek ellenesek, száraltak, ujjasan 5-karélyuak, mindkét oldalt csupaszok, fénylők, egyenlőszínűek, alul világosabbak; karélyok öblösen 5 foguak, valamint a fogak is finoman hegyezettek, a karélyok öblei tompák. — Virágok felálló, a termés éréskor lecsüngő bogernyőkben, a levelek kifakadása előtt vagy közben megjelenők. — Kocsánok a sárgás zöld csészékkel és szirmokkal együtt csupaszok. — Termések az igen kiterpeszkedett szárnyakkal együtt csupaszok.

Erdőkben, berkekben, többnyire egyenként; fasorokban és parkokban tenyésztik.

Aprilis. — Május.

3. Acer campestre L. — Fodor Jávor. — *Feld Ahorn. Massholder.* — Fa vagy cserje. — Levelek ellenesek, száraltak, ujjasan 5-karélyuak, egyenlőszínűek, alul világosabbak, csupaszok vagy különösen ifjúságukban pelyhesek; karélyok tompák vagy hegyezettek, épültek, vagy pedig 1 vagy 2 szegletes fog folytán 2—3 karélyuak, a karélyok öble többnyire hegyes. — Virágok felálló, a termés éréskor lecsüngő bogernyőkben, többnyire már kifejlett levelek mellett meg-

jelenők. — Kocsánok, csészék és szirmok elálló-szörösek. — Párták aprók, zöldek. — Termések csupaszok vagy bársonyosan szörösek, szárnyak csupaszok, majdnem vízszintesen szétterpedtek.

Syn. *Acer austriacum* Tratt.

Hegyi erdőkben és lapos vidékek berkeiben mint fa; utak, szőlők és kerítések mellett mint cserje; parkokban mivelik.

Május.

22. család **HIPPOCASTANEA** DC.

1. *Aesculus* L. Csokorfa.

Virágok tökélyesek vagy porodásvirágokkal kevertek. — Csésze harangalaku, 5 karélyu, elfonyadó. — Párta 4—5 szirmu, szabálytalan, a porodákkal együtt egy aljban álló korongra illesztve. — Poroda 7—8, szabadok. — Maghón 4, föli, bibeszár 1, hegyes. — Tok 2—3 kópácsu, 1—3 rekeszű, 1—4 magvu.

1. *Aesculus Hippocastanum* L. — Gesztenye Csokorfa. Vad Gesztenyefa. — *Gemeine Rosskastanie*. — Fa. — Levelek ellenesek, száraltak, ujjasan 5 — hétjével; levélkék ékidomu-visszástojásdadok, hegyezett, egyenlőtlenül fűrészesek; ifjúságukban a hátinakon valamint a levélszárakon is előforduló rókaszinű szörök folytán gypjas-bolyhosak, később csupaszok. — Virágok loboralaku, felálló csokrokban. — Szirom 4—5, fehérek, aljukon sárgán vagy pirosan pettyezettek. — Tokok nagyok, gömbösek, tüskések. — Mag barnaszínű.

Ázsiából származik; fasorokban, kertekben, parkokban általánosan mivelik.

Április — Május.

Fája faragásokra és asztalos munkákra használtatik. — A nagy magvak lovaknak, juhoknak és szarvasoknak tápdús takarmányt szolgáltatnak; kisajtolva jó égetni való olajat adnak, azonkívül keményítőt és szeszt is készítenek belőlök.

23. család **STAPHYLEACEAE**. Bartl.1. **Staphylea** L. Hályogfa.

Virágok tökélyesek. — Csésze 5 levelű, hullékony. — Szirm 5, egy aljban álló korongra illesztvék. — Poroda 5, a szirmok közt. Magh on 2—3, aljukon, ritkábban egész hosszukban összenöttek, mindenik 1 bibeszárral. — Termés hártvás, felduzzadt, 2—3 rekeszű, befelé a csúcson szétváló, gyérmagvu.

1. **Staphylea pinnata** L.—Mogyorós Hályogfa. — *Gemeine Pimpernuss*. — Cserje vagy cserjenemű. — Levelek ellenesek, szárnyasok, levélke 5, tojásdadok vagy kerülékesek, hegyezett, aprón fűrészesek, csupaszok. — Virágok harangalakuak, összetett lecsüngő fürtökben. — Csésze és szirmok egyenlő hosszúak, utóbbiak fehérek, piros csúcsal. — Termések nagyok, világos zöldek. — Mag borsónagyságu, fehéres vagy sárga.

Erdőségek elején, erdők széléin, cserjés-csalitos helyeken; parkokban mint díszcserje.

Május. — Június.

Fáját az esztergályosok dolgozzák fel, magvából olvasókat csinálnak.

24. család **CELASTRINEAE**. R. Br.1. **Evonymus** L. Kecskerágó.

Virágok tökélyesek. — Csésze 4—5 osztatu, marandó. — Szirm 4—5, egy aljban álló korong szélén elhelyezvék. — Poroda 4—5, a szirmokkal váltakozók, a korongon magán vagy annak szélén elhelyezettek. Magh on 1, föli. — Bibeszár 1. — Tok 3—5 élű, 3—5 kopácsu, 3—5 rekeszű. — Rekeszek egymagvuak. — Magvak húsos narancsszinű burokba takarvák.

1. **Evonymus europaeus** L. — Csikós Kecskerágó. — *Ge-*

meiner Spindelbaum. — Cserje — Ágak simák, csupaszok, a fiatalabbak 4 élűek, az öregebbek hengeresek; élek parafa esíkokból képezvők. — Levelek ellenesek, hosszudad-láncások vagy kerülékesek, hegyezett, aprón fűrészesek, csupaszok. — Virágok kocsános, oldaltálló bogernyőkben, többnyire 4 szirmuak, 4 porodával. — Szirmok aprók, hosszasok, zölde-fehérek. — Tokok, melyek a hasonlóság miatt papsipkáknek neveztetnek, többnyire 4 karélyuak, az éleken kissé legömbölyítvők, kárminpirosak. — Magvak fehéresek, a narancs-szinű burokba egészen betakarvák.

Erdőségek elején, berkekben, cserjés helyeken; parkokban mivelik.

Május — Június.

A szép sárgaszínű és szívós fából esztergályos díszműket, továbbá fogpiszkálókat és csizmaszegeket készítenek.

2. Evonymus latifolius L. — Széleslevelű Kecskerágó. — Breüblättriger Spindelbaum. — Cserje. — Ágak simák, csupaszok, lapított-hengeresek. — Levelek ellenesek, kerülékesek vagy hosszudad-visszástojásdadok, hegyezett, aprón fűrészesek, csupaszok. Virágok kocsános, oldaltálló, gyérvirágú bogernyőkben, többnyire 5 szirmuak és 5 porodások. — Szirmok körösek, zölde-barnák. Tok többnyire 5 karélyu, az éleken szárnyalt. — Magvak fehéresek, a narancs színű burokba egészen betakarvák.

Erdőkben, mélyedésekben, vágásokban; — kertekben mint dízcserje miveltetik. —

Május — Június.

Használata az előbbihez hasonló.

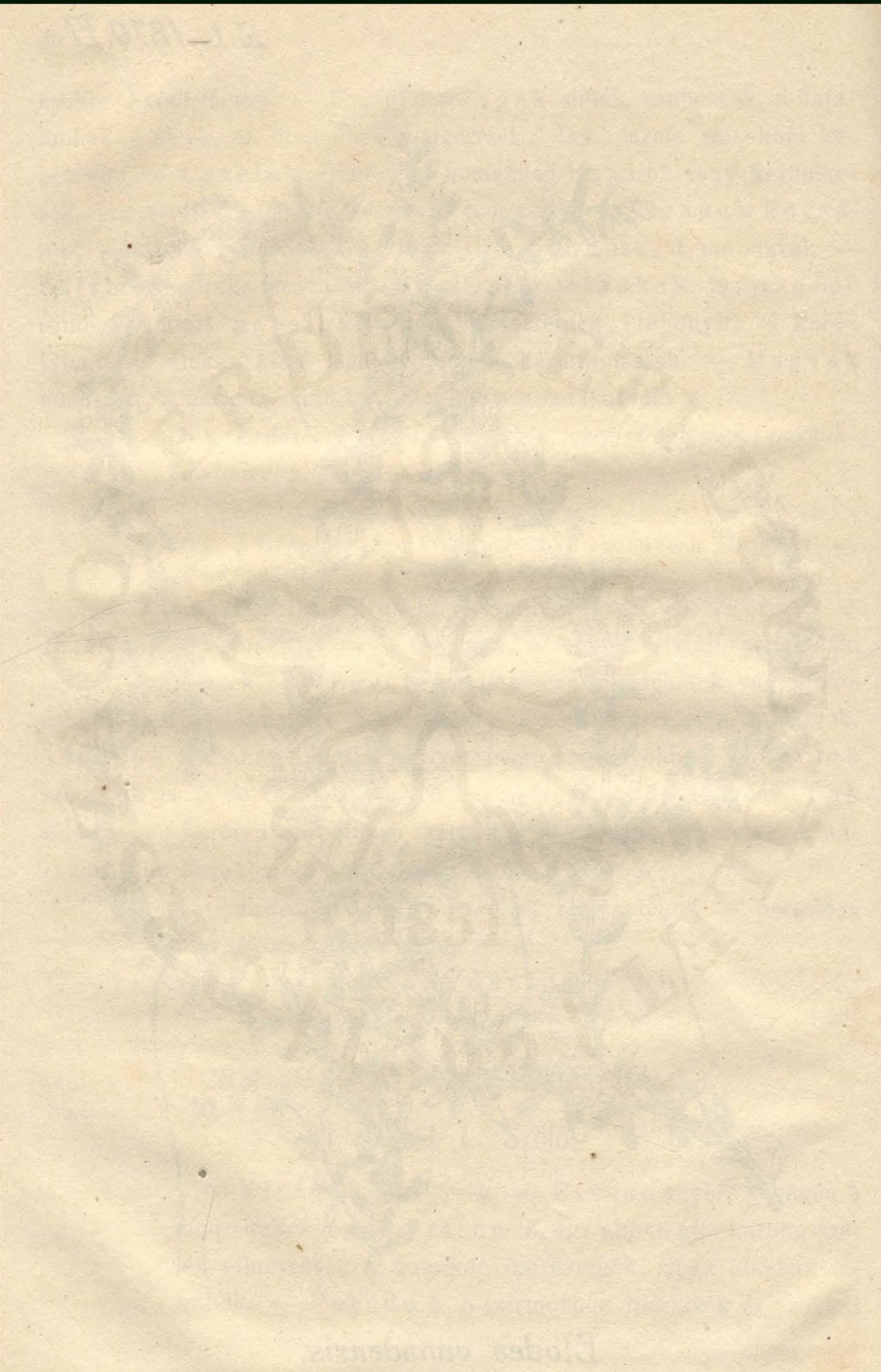
25. család **AMPELIDEAE.** Kunth.

1. **Vitis L.** Szőlő.

Virágok tökélyesek. — Csésze rövid, gyengén 5 fogu, hullékony. — Szirm 5, egy aljban álló korong szélén elhelyezvők, csúcaikon összefüggők, sipka alakban le-hullók. — Poroda 5, a szirmokhoz illesztvők és azokkal

Elodea canadensis.

ellenesek. — Maghon 1, föli. — Bibeszár 1, rövid; bibe fejes. — Bogyó 2 rekeszü, rekeszek 1—2 magvuak.

1. *Vitis vinifera* L. — Bortermő Szőlő. — *Edler Weinstock*. — Cserjje. — Törzs fanemű, felmászó, csupasz. — Levelek szíves-körösek, 3—5 karélyuak, durván fűrészesek, ifjúságukban alól gyapjas-nemezesek, utoljára csupaszok. — A kacsok villások, a levelekkel ellenesek. — Virágok aprók, zöldesek, jószaguak, összetett, bugás, a levelekkel ellenes fürtökben. — Bogyók gömbösek vagy hosszások, különféle színűek.

Változéka: *V. laciniosa* L. — 5 osztatu levelekkel és sok hasábu levélkével.

Hazájának Ázsiát tartják. — Vadon erdőkben a fákra és cserjékre kuszva némelyütt gyakori és kellemetlen gyomnak tekintetik. — Gyümölcse végett már legrégebb időktől fogva nagyban és számtalan változéban miveltetik.

Május — Június.

A szőlő mint kitünő csemege gyümölcs ismeretes. — Déli vidékekben a szőlő szemeket a napon megszáritván mazsola szőlő és a prós szőlő elnevezés alatt kereskedésbe jönnek. — A szőlő kisajtoltatván mustot ad, melyből érjedés folytán bor válik. — A borlepárlása által borszeszt nyertünk, melynek legtisztább neme cognak nevet kap. — Savanyu érjedés folytán a bor borezetté válik. — A kisajtolás után fenmaradó törkölyből szinte borszeszt és ecetet lehet készíteni. — A magból jó étkezésre és égetni való olajat nyerhetni. — A vadszőlő fája a frankfurti korom készítésére használtatik.

2. *Ampelopsis* Mich. Vad szőlő.

Csésze majdnem egész. — Párta 5, a csucstól az aljfelé szétválók, a csucson össze nem nőttek. — Különb minden mint *Vitis*nél.

1. *Ampelopsis quinquefolia* Mich. — Borostyán Vadszőlő. — *Epheuartige Zaunrebe*. — Cserjje, felkúszó, csupasz. — Levelek száraltak, 3—ötjével- ujjazottak, levélkéik száraltak, hosszudadok, hegyezettek, hegyes fogasok, felül sötétzöldek, alól szürkések. — Vi-

r á g o k apróak, zöldesek, csucsonálló sátorokban. — B o g y ó k fekete-kék színűek, nem élvezhetők.

Syn. *Cissus hederacea* L,

— Észak Amerikából származik; kertekben falak és lugsok befuttatására használják.

Július.

26. család. **ILICINEAE**. Brongn.

1. *Ilex* L. Magyal.

Virágok tökélyesek. — Csésze korsóalaku, 4—6 fogu, maradandó. — Párta kerékalaku, 4—6 osztatu, a szirmok a porodákkal együtt a vaczokba illesztvék. — Poroda 4—6. — M a g h o n 1, föii, b i b e 4—5, majdnem ülök. Csontár 4—5 magvu.

1. *Ilex Aquifolium* L. — Téli Magyal. — *Gemeine Stechpalme*. Fa vagy cserje. — Levelek váltogatók, tojásdadok vagy kerülekések, bőrosek, sötétzöldek, csupaszok, fénylők, örökzöldek, hegyesek, hullámosak, tüskésen fogasok vagy öreg törzsöknél épélűek és csak a csucson tüskések. — Virágok apró, levélhónaljban álló, rövid kocsánu vagy majdnem ülő sátorokban. — Párták fehérek vagy pirosak. — Csontárok gömbösek, skárlát színűek.

Erdőkben és hegyes vidékek sziklás, harasztos helyein, parkokban mivelik.

Május. — Június.

Kérgéből madárenyvet főznek. — A fehér tartós és erős fa esztergályos munkákra jó anyagot szolgáltat.

27. család. **RHAMNEAE** R. Br.

1. *Rhamnus* L. Benge.

Virágok tökélyesek vagy 2-lakiak. — Csésze 4—5 osztatu, szabad, köröskörül leváló; csak a koralaku

alj maradandó. — Szirmom 4—5, egy aljban álló korongba illesztvék vagy hiányzók. — Poroda 4—5, a szirmokkal, ha ugyan jelen vannak, ellenesek. — Maghón 1, föli. — Bibeszár 1—4, aljukon jösszenöttek. — Csontár leves vagy száraz, 2—4 magu.

1. *Rhamnus cathartica* L. — Varjútővis Benge. — *Ge-meiner Wegdorn. Kreuzdorn.* — Cserje fennálló; ágak ellenesek csucs és villásan álló tövisekkel. — Levelek ellenesek, tojásdadok vagy kerülékesek, hegyezettek, aprón fűrészesek, aljukon részint kike-rekitvék, részint szivesek, csupaszkok vagy ifjúságukban bolyhosak, szá-raltak; levélszárok 2—3 szor hosszabbak a hullékony áralaku pálhák-nál. — Virágok aprók, zöldes sárgások, 2 laciak, 4 levelűek, a fiatal hajtások alján hónaljban elhelyezett sűrű bogernyöcskékb. — Csontárok gömbösek, feketék, borsónyi nagyságuk.

Köves hegyeken, harasztos dombokon, ligetekben, erdők elején közönséges.

Május. — Június

A bogyók zöld és sárga festék készítésére hazználatnak, — A sárgás fából különféle asztalos és esztergályos munkákat csinálnak.

2. *Rhamnus Frangula* L. — Kutya Benge. — *Faulbaum.* — Cserje fennálló, tövisnélküli, változó ágakkal. — Levelek válto-gatók, száraltak, kerülékesek, röviden hegyezettek, épélűek, csupaszkok, vagy ifjúságukban bolyhosak. — Virágok aprók, tókélyesek, 5 szirmuak 5 porodával, hónaljban álló bogernyöcskékb. — Szirmok fehérek. — Csontárok gömbösek, borsónyi nagyságuk, először zöl-dek, azután pirosak, végre feketék, többnyire mind három színben a virágokkal együtt egy és ugyanazon cserjén.

Syn. *Frangula vulgaris*. Reich.

Erdők elején, berkekben, köves hegyeken, lapályos és hegyes vidékek patakjai mellett.

Május. — September.

Fölötte finom fája hordó csapok — s a belőle égetett szén a legfinomabb lőpor készítésére használják.

28. család. **JUGLANDEAE.** DC.1. **Juglans L.** Diófa.

Virágok egylakiak. — Porodás virágok barkákban, egyvirágu pikkelyes murvákkal. Csésze 5—6 osztatu, a murva belső részéhez nőtt. — Párt a hiányzik. — Poroda számos. — Termés virágok rügy formák, egyenkint vagy 2—hármával együtt, buroknélküliek. — Csésze cső a maghonnal összenőtt, karima föli, 4 fogu, lehulló. — Szírom 4, igen aprók, aljukon összefüggők. — Bibeszár 2. — Csontár szabálytalanul szétváló, gyümölcs hússal és 2 kopácsu csontármaggal.

1. **Juglans regia L.** — Közönséges Diófa. — *Gemeiner Wallmussbaum.* — Fa. — Levelek szárnyasok többnyire 7 levélkések, ülők, kerülékesek, röviden hegyezettek, fodrosélűek, csupaszok, fénylők, erős fűszeres szaggal. — A porodás virágok barkái hengeresek, oldalt állók, lecsüngők, sárgák. — Termés virágok csucson állók, felálló. — Termések gömbösek, csupaszok, simák, zöldek.

Perzsiából származik és különösen gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan miveltetik. — Nálunk néhol elvadulva erdőkben is előfordul.

Aprilis. — Május.

Az éretlen zöld gyümölcsöket cukorba főzik, — továbbá szétszelve nyersen szesze téve és cukorral megédesítve az igen kedvelt dióliqueurt adják. — Az érett gyümölcs, a dió, igen jó csemege; sok olajat tartalmazván az ki sajtolható belőle. — Az olaj étkezésre vagy olajfestésre használható. — A levelek és a zöld gyümölcs-burok tartós barna színt adnak selyem és gyapjú szövetek megfestésére. — A fa gyantatartalma miatt igen tartós, szép-szinű, igen jól csiszolható és bútorkészítésre nagyon kedvelt.

29. család. **ANACARDIACEAE.** Lindl.1. **Rhus L.** Szömörce.

Virágok egy vagy 2 lakiak, ritkábban tökélyesek,

füzérekben vagy bugákban. — Csésze 5-osztatu, szabad, maradandó. — Szírom 5, egy köralaku, aljban álló korongba illesztvék. — Poroda 5, a csésze csücskökkel ellensenek. — Bibeszár 3, igen rövid, bibék körösek. — Termés csontárnemű, száraz egymagvu csontármaggal.

1. Rhus Cotinus L. — Sárga Szömörce. Parókafa. — Perücken Sumach. Perüchenstrauch. — Cserje. — Levelek változatok, száraltak, visszás-tojásdadok vagy kerülékesek, tompák, épülűek, csupaszok, alól tengerzöldek, fűszeres szaggal. — Virágok csúcson álló, laza, dúsvirágu csokrokban; legnagyobb részök terméketlen. — Csokor a virágzás idején 3—6" hosszú, virágok igen aprók, zöldes fehérek. — Csokor a termés érésekor egész 1' hosszú, kiterpeszkedett, a kocsának meghosszabbodottak, csak kevés hord termést, a terméketlenek számosak, a biborszinű sűrűen álló bolyhoknál fogva a parókához hasonló. — Termések igen aprók, zöldek.

Déli vidékek harasztos dombjain vadon, — kertekben, parkokban általánosan mivelik.

Május. — Junius.

Erős sárga fája asztalos és esztergályos munkákra, azonkívül valamint a levelek is a bőr sárgára festésére használtatik.

2. Rhus tiphina. L. — Virginiai Szömörce. Eczetfa. — Hirschkolben Sumach. Essigbaum. — Fa vagy Cserje; a fiatal ágak vörösbarna gyapjasok. — Levelek 5—10 párjával szárnyasok; levélkéik láncások, hegyezett, élesen fűrészesek, alól finoman szőrösek. — Virágok sűrű tojásdad bugákban. — Szirmok zöldes-sárgák. — Termések biborszinű makkocskák, durván sertések.

Kertekben és parkokban általánosan mivelik.

Május. — Junius.

A szép piros savanyú ízű termés helytelenül eczet készítésre használtatik. A kéreg alatt fehér, a kautsukhoz hasonló igen tapadós tejnedv van.

30. család. **PHILADELPHAEAE.** Don.

1. Philadelphus L. Jézsa.

Virágok tökélyesek. — Csészecső őrvényesen a termével összenőtt, karima föli 4—5 osztatu, maradandó. — Szírom 4—5 a csészecsücskökkel váltogatók, a számos porodával együtt a csészetorokba illesztvék. — Maghonal. — Bibeszár 4, bibe 4—5. — Tok 4—5 kopácsu, 4—5 rekeszü, sokmagvu.

1. **Philadelphus coronarius** L. — Korona Jézsafa. Olasz Jázmin. — *Wohlriechender Pfeifenstrauch. Wilder Jasmin.* — Cserje. — Levelek ellenesek, rövidszáruak, kerülékesek, hegyezettak, távolfogasok, felül csupaszkok, alól rövidszőrűek. — Virágok csúcson álló, 5—9 virágu fürtökben. — Szírom 4, tojásdad-körösek, hegyesek.

Déli Európában honos, kertekben és parkokban általában micelik.

Május. — Junius.

A virágok erős és kellemes, a jazminhoz hasonló szaggal birnak,

31. család. **POMACEAE.** Juss.

Virágok tökélyesek. — Csészecső a maghonnal összenőtt. — Karima föli, 5 osztatu, elszáradó vagy le hulló. — Szírom 5, a számos porodával együtt a csészetorokba illesztvék; a csészecsücskökkel váltogatók. — Maghonal. — Bibeszár 4—5 rekeszü. — Levelek váltogatók.

1. **Mespilus** L. Nászpolya.

Virágok egyenként, csúcsonállók. — Csészecső a maghonnal összenőtt, karima föli, 5 osztatu, — Csücskök vonalasláncásak, hosszabbak a szirmoknál. — Szírom 5. — Poroda számos. — Bibeszár 5. — Csontáralma egy a végén kiszélesbedett korongtól elzárt, mely majdnem oly széles mint a termés harántátmerője, 5 rekeszü; rekeszek csontszerűen megkeményedve, egymagvuak minden oldalról a gyümölcsbűsba sülyedvék.

1. Mespilus germanica L. — Borizü Nászpolya. Lasponya. — *Gemeine Mispel.* — Cserje vagy fa, tövises, mivelés folytán töviseit elveszti. — *Levelek* hosszúdad-visszás-tojásdadok, hegyesek vagy hegyezett, épélűek vagy fűrészesek, igen rövid száruak, a galyak végein majdnem csillagszerűen csoportosak, felül pelyhesek, alól lazán nemezesek, világosabb színűek. — *Virágok* egyenként, rövid kocsánuak, felálló, egész 2" átmerőjűek. — *Szirmok* fehérek, körösek, rövidebbek a csésze csücsköknél. — *Termések* körtealakuak, felül esonkitottak.

Perzsiából származik. Gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan mivelik.

Május.

A sötétbarna gyümölcsök, ha az őszi ér megcsipése után leszedve, szalmára fektettnek és ott megpuhulnak, jó ízű esemegét adnak.

2. Cydonia. Tournef. Birsalmafa.

Virágok egyenként, csücsönálló. — *Csészecső* a maghonnal összenőtt; karima föli, 5 osztatu, csücskő tojásdad-láncsások, fogasoltak, a szirmoknál sokkal rövidebbek. — *Szirom* 5. — *Peroda* számos. — *Bibeszár* 5. — *Termés* magvas-alma, 5 rekeszű; rekeszek papirneműen porczosak, 8—10 magvuak.

1. Cydonia vulgaris. Pers. — Közönséges Birsalmafa. — *Gemeine Quitte.* — Fa vagy cserje, tövisnélküli. — *Levelek* kerülékesek vagy tojásdadok, száraltak, ijúságukban mindkét oldalt nemezesek, később felül csupasok. — *Virágok* egyenként, csücsönálló, egész 2" átmerőig. — *Szirmok* tojásdadok, sötétebb-világosabb rózsaszínűek. — *Termések* gömbösek vagy körtealakuak, gyapjas nemezesek sárgák, kemények, fojtós izűek, zamatosak.

Syn. *Pyrus Cydonia* L.

Allítólag Keletindiából származik. — Gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan mivelik.

Május.

Gyümölcse csak vízben vagy cukorba főzve jó ízű.
 Czukorral az igen zamatos birsalma-sajtót készítik belőle.
 A nyákos magvak a gyógyszerészetben használatnak.

3. *Pyrus L.* Körtefa.

Virágok felálló, egyszerű, 3—5 virágu sátorokban.
 Csészecső a maghonnal összenőtt, karima föli, 5 osztatu, csücskök rövidebbek a szirmoknál. Szirm 5. — Poroda számos. — Termés magvas alma, 5 rekeszű, rekeszek papirszerűen porcosok, 1—2 magvuak.

1, *Pyrus Malus L.* — Közönséges Almafa. — *Gemeiner Apfelbaum.* — Fa vagy cserje, tövises; mivelés folytán töviseit elveszti. — Levelek száraltak, tojásdadok, hegyezettek, fűrészesek, csupaszok, pelyhesek vagy alól gyapjas-nemezesek, kétszer hosszabbak a levélszárnál. — Virágok felálló, 3—5 virágu sátorokban. — Szirmok kerülékesek vagy hosszások, rózsaszínűek, ritkábban fehérek. — Bibeszár 5, alól összenöttek. — Termések gömbösek, tojásalakúak vagy laposgömbidomuak, aljukon kivölgylvék. —

*Vadon berkekben, erdőkben, erdőkelején. — A legré-
 gabb időktől fogva megnevesített állapotban gyümölcsösökben
 általánosan mivelik.*

Aprilis. — Május.

A vadalmafa gyümölcsei alig élvezhetők, míg a nevesített almafa több százféle válfajokban, melyek nagyságban, alakban, színben és ízben egymástól különbözök, gyümölcsösökben tenyésztetnek. Az alma a legjobb gyümölcsök közé tartozik és nyersen, megfőzve vagy megaszalva élvezhető. Kisajtoltatván az almabort vagy cidert szolgáltatja. — Az erős, nehéz fa, különösen a vadalmaféé, esztergályos és asztalos munkákra igen kedveltetik.

2. *Pyrus communis L.* — Közönséges Körtefa. Körtvélyfa.

— *Birnbaum.* — Fa vagy cserje, tövises; mivelés folytán töviseit elveszti. — Levelek száraltak, tojásdadok vagy kerülékesek, aprón fűrészesek vagy majdnem épélűek, hegyezettek, csupaszok vagy különösen ifjúságukban gyapjas-nemezesek, majdnem oly hosszúak mint a levélszár. — Virágok felálló, 3—5 virágu sátorokban. — Szirmok

körösek, fehérek, ritkábban rózsaszínűek. — Termések gömbösek, körtealakúak vagy visszás-kúpalakúak, aljukon ki nem völgyelvék.

Vadon berkekben, erdőkben, szőlők szélén, úgy mint az almát nemeseített állapotban, gyümölcsösökben általánosan művelik.

Aprilis. — Május.

A vadkörtefa gyümölcsei alig élvezhetőek, a nemeseített fákéi pedig számtalan válfajban és úgy használatnak mint az alma. — Fáj a hasonló czélókra fordítatik, mint az előbbié.

4. *Crataegus*. L. Galagonya.

Virágok felálló, sokvirágu sátorokban. — Csészecső a maghonnal összenőtt. — Karima föli, 5 osztatu, csücskök rövidebbek a szirmoknál. — Szírom 5. — Poroda számos. — Bibeszár 1—3. — Termés csontárma, 1—3 rekeszü, rekeszek csont. zerüen megkeményedtek, 1—2 magvuak, a gyümölcshúsba sülyedtek.

1. *Crataegus Oxyocantha* L. — Csere Galagonya. — *Geheimer Weissdorn*. — Cserje vagy fa, tövises. — A levelek alakja körös- vagy visszás-tojásdadu; elejökön sekélyen-karélyosak, karélyok tompák, előre nyultak, egyenlőtlenül fűrészesek, csupaszok vagy különösen ifjúságukban kissé pelyhesek. — Virágok felálló, sokvirágu sátorokban. — Kocsánok és czészék csupaszok. — A csészecsücskei tojásdad-aljból hegyezettek. — Szirmok fehérek, ritkán rózsaszínűek, erős és kellemetlen szaguak. — Bibeszár többnyire 2. — Termések tojásidomuak, skárlát-színűek, 2-magvuak, nem jó izűek

Utak mellett, élősövényekben, erdőkben, szőlők széléin közönséges. — Kertekben a teljes fehér vagy piros virágu válfaj gyakran műveltetik.

Május. — Junius.

A fehér igen kemény fa esztergályos munkákra, csépek, kalapácsnyelek és sítábotok készítésére használtatik.

2. *Crataegus Monogyna* Jacq. — Egymagvu Galagonya. *Eingrifflicher Weissdorn*. — Cserje vagy fa, tövises. — A levelek

alakja éknemű visszastojásdadu vagy dülénydedü; szárnyasan hasadtak vagy a fiatal hajtások szárnyas-osztatuak, karélyok hosszasok, hegyesek, egyenlőtlenül-fürészesek, elállóok. — Virágok felálló, sokvirágú sátorokban. — Kocsánok és csészecsövek ifjúságukban gyapjasbolynosok. — Csészecsücskök láncásan hegyezettek. Szirmok fehérek, ritkán rózsaszínűek, erős és kellemetlen szaguk. Bibeszár 1. — Termések majdnem gömbösek, skarlát-pirosak, egymagvuak, nem jó ízűek.

Előfordulása és használata az előbbiéhez hasonló.

Május — Junius.

5. *Sorbus*. L. Berekenye.

Virágok felálló dűsvirágú sátorokban. — Csészecső a maghonnal összenőtt, Karima föli, 5-osztatu, csücskök rövidebbek a szirmoknál. — Szirm 5. — Poroda számos. — Bibeszár 2—5. — Bogyó 2—5-rekeszü. — Rekeszek vékonyhártyásak, 1—2 magvuak.

A). Levelek szárnyasak.

1. *Sorbus Aucuparia* L. — Vörös Berekenye. — *Gemeine Eberesche. Vogelbeerbaum.* — Fa vagy Cserje. — Levelek szárnyasak, levélke 15—17, hosszasak vagy hosszas-láncásak, hegyesek, fürészesek, A levélrügyek, a levelek alrész, a levélszárak, a kocsánok és a csészék többé kevésbé gyapjas-nemezések, mely burok a későbbi korban legnagyobb részt elvész. — Virágok dűsvirágú domboru sátorokban. — Szirmok fehérek, aprók, 3—5" átmérőjűek. — Termések gömbösek, borsónyi nagyságúak, skarlát-pirosak.

Hegyes vidékek erdeiben, országútak mellett, parkokban gyakran miveltetik.

Május. — Junius.

A bogyókat csak a madarak eszik meg. — Fája kítűnő szerszámát szolgáltat asztalosok, esztergályosok és puskaművesek számára.

2. *Sorbus domestica* L. — Fojtós Berekenye. — *Garten Eberesche.* — Fa. — Levelek szárnyasak, levélke 15—17, hosszasak

vagy hosszas-láncsásak, fűrészesek, hegyesek; alrészök, levélszárok, kocsánok és csészék többé kevésbé gyapjas-nemezesek, mely burok, különösen a levelek-é nem sokára eltűnik. — Levélrügyek csupaszok, ragacsosak. — Virágok dúsvirágu, domboru sátorokban. — Szirmok fehérek vagy a kinyílás előtt pirosak, 6—8'' átmérőjűek. — Termések körtealakuak, sárgák, naposoldalukon pirosak.

Dél Európából származik; gyümölcsösökben mívelik.

Aprilis. — Május.

Gyümölcsei ha puhákká lettek barna színűek, fehér pontokkal, élvezhetőek. — Faja oly alkalmazást lel mint az előbbié.

B) Levelek nem szárnyasok.

3. Sorbus torminalis. Crantz. — **Barkócza Berekenye.** — *Atlasbeere.* — Fa. — Levelek kerületökben tojásdadok vagy szives-tojásdadok, karélyosan-szárnyas-osztatuak, alól a levélszárakkal kocsánokkal és csészékkel együtt pelyhesek, egyenlőszínűek, idős korokban többé kevésbé csupaszok; karélyok láncsásak, fűrészesek, hegyezett, egyenlőtlenek, a két alsó valamivel nagyobb, elálló. — Virágok lapos-dúsvirágu sátorokban. — Szirmok fehérek. — Termések tojásalakuak,

Syn. *Crataegus torminalis* L.

Pyrus torminalis Ehrh.

Hegyes és dombos vidékek erdeiben. — Kertekben mívelik.

Május.

Gyümölcsei megpuhult állapotban jó csemegét adnak és öszszel a levelekkel együtt piacra hozatnak.

4. Sorbus Aria. Crantz.

Lisztes Berekenye. — Weissfilzige Eberesche. — Fa vagy Cserje. — Levelek tojásdadok vagy hosszudad-tojásidomuak, kétszer- vagy háromszorosra megszegett, fűrészelt, némelykor kis karélyokkal, hegyesek vagy tompák, fenn a csészékkel együtt fűrészelt, sötétzöldek, alul a levél szárákkal, kocsánokkal és csészékkel együtt fűrészelt. — Virágok dús, domboru sátorokban. — Szirmok fehérek. — Termések gömbösek vagy tojásalakuak, skárlát-pirosak.

Syn. *Crataegus Aria* L.

Pyrus Aria Ehrh

Harasztos dombokon, erdőségek elején, erdők szélein; parkokban mint dísz-cserje miveltetik.

Május.

Gyümölcsei alig élvezhetőek. — Fája az előbbiekéhez hasonlóan használtatik.

32. család. **ROSACEAE.** Juss.

Virágok tökélyesek vagy 2 laciak. — Csészze 4—5osztatu, lapos vagy húsos, gyakran kisebb a csészecsücskökkel váltakozó, külsészének nevezett murvakkal ellátva. Szirmom 4—5, ritkán több, a csészecsücskökkel váltakozók és a számos porodával a csésze-torokba illesztvék. — Maghonn: több, gyakran igen számos, egyszerű bibeszárakkal.

1. **Rosa.** L. Rózsa.

Virágok tökélyesek — Csészecső hasas, belül sertékkal, torkán egy gyűrű alakú korong által megkeskenyítve, karima 5 osztatu, maradandó vagy lehulló. — Párta 5 szirmu. — Poroda 20 és több, a szirmokkal együtt a korong szélébe illesztvék. — Maghonn számos, a csészecső alján és falain megerősítvék, a bibeszárak a torokból ki nyúlók. — Termések makk- vagy egymagvuak, a csészecsőtől körülzártak, melyek szilárdak vagy puhaak. — Gyümölcscse van kibővitve.

1. **Rosa canina** L. — *Hundspike Rózsa. Vad Rózsa.* — *Hundsoder Wilde Rose.* — Cseje, tüskés; tüskék erősek, széles aljból fölfelé lefelé görbitvék, meglehetősen egyenlők, a törzse-áralakuk egyenesen vagy elszórtan, az ágakon egyenként vagy parjával a pálhák alatt. — Levelek szárnyasak, levélke 5—7, tojásdad-kerekdedek vagy kerülékesek, élesen-fűrészesek, csupaszok vagy pelyhesek, nem mi-

rigyesen-ragacsosak, felül sötétzöldek, alul világosabbak, kékesek. — Pálhák vonalososak vagy hosszusak, a virágok közelében levő levelekéi nagyobbak és szélesebbek. — Kocsánok egyenként, párjával vagy sátorosan. — Virágok 1½—2" átmérőjűek. — Szirmok fehérek vagy rózsaszínűek, kellemes szaguak. — Csészecsücskők szárnyasan-hasadtak, az elvirágzás után hátrahajlottak, a termés érésekor lehullók. — Álgymölcs gömbös vagy tojásalaku, felálló skarlátszínű. A gyümölcsben levő makkocskák száraltak.

Sok változatu levéllel dombos és hegyes vidékekben, utak, sövények, élőkerítések mellett és erdők szélein igen gyakori.

Június.

Ezen valamint a következő nem gyümölcsei, — csitkék, — ősszel, miután a merevszörű magvak eltávolítottak, czukorba főzetnek.

2. Rosa rubiginosa L. — Rozsdás Rózsa. — Weinrose. — Cserje, tüskés, tüskék erősek, széles aljból áralakuak, lefelé görbitvék vagy egyenesek, meglehetősen egyenlők, a tözseken sűrűn vagy elszórtan, az ágakon egyenként vagy párjával a pálhák alatt. — Levelek szárnyasak, levélke 5—7, kerekded-tojásalakuak, élesen fűrészesek különösen alul rövidszőrűek és a mellett miregyesen-ragacsosak, ezáltal piszkos és barnás zöldek. — Pálhák vonalososak vagy hosszudadok, a virágok közelében levő levelekéi nagyobbak. — Kocsánok egyenként, párjával vagy sátorosan. — Virágok 1—2" átmérőjűek világos vagy sötét rózsaszínűek, jó szaguak. — Csészecsücskők szárnyasan hasadtak, elvirágzás után elállóak vagy fölfelé irányzottak, a termés érésekor lehullók. — Álgymölcs tojás alaku vagy majdnem gömbös, felálló, skarlátpiros. — A gyümölcsben levő makkocskák száraltak.

Az előbbi társaságában szokott előjönni és gyümölcse hasonlóképp használtatik.

Június.

2. Rubus L. Szederj.

Virágok tökélyesek. — Csésze lapos, 5 osztatu,

maradandó, murvanélküli. — Szírom 5, a csészecsücskökkel váltogatók s a számos porodával együtt a csészétorokba illesztvék. — A sok maghon egybibeszáru. — Termések csontárneműek, többnyire számosak, gömbösek, egymagvuak, egy korong vagy kúpalaku száraz vaczokon elhelyezvék s egy az alján ürrel bíró álbogyóba többé kevésbé összenöttek.

1. Rubus idaeus L. — Málna Szederj. Málna. — Himbeere
Cserje fennálló; a szárok finom tüskékkel bírnak. — Alsó levelek szárnyasak, 5 levélkével, a felsők hármával; levélkéek tojásdadok vagy kerülékesek, a csúcsonállók némelykor szív idomuak, egyenlőtlenül kétszer fűrészesek, 2 színűek, felül meglehetősen csupaszok, alul fehér nemezűek. — Virágok lecsüngő sátorokban. — Szírmok fehérek, hosszas ékalakuak, felálló, 1''' szélesek. — Vaczok kúpalaku. — Termések bársonyosan szőrösek, világos biborszínűek, ritkán piros-sárgák vagy sárgás fehérek.

Vágásokban, erdőkben, napos dombokon, kivált hegyes vidékeken gyakori. Kertekben általánosan mivelik.

Junius — Julius

A kedves ízű gyümölcsök nyersen és cukorba főzve igen jó, kedvelt esemégét szolgáltatnak — Syrupot és eczetet is készítenek belőlök.

2. Rubus fruticosus L. — Seregély Szederj. — Gemeine Brombeere. — Cserje, fennálló vagy feltörekvő; tüskés. — Levelek 5-jével vagy hármával ujjazottak; levélkéek kerülékesek vagy tojásdadok, a csúcsonállók némelykor szív idomuak, egyenlőtlenül kétszerfűrészesek, vagy az oldalt állók karélyosan bemetszettek, hegyesek, mindkét oldalukon csupaszok, sötétzöldek vagy felül ritkán nemezesek, alul szürke vagy fehér nemezűek. — Virágok felálló füttökben, sátorokban vagy bugákban. — Szírmok fehérek vagy rózsaszínűek, kerülékesek vagy visszásan tojásdad-kerekdedek, elálló, 3—4''' szélesek. Vaczok kúpalaku. — Termés harmat nélküli; fénves fekete.

Változék:

R. tomentosus. Borch.

fehér nemezű levelekkel.

Erdőkben, vágásokban kerítések mellett és mindenütt közönséges. — Kertekben dupla virágúak mivelletnek.

Junius — őszig.

Gyümölsei fris állapotban édes-savanyusak, üdítő izűek.

3. Rubus caesius L. — Hamvas Szederj. — Bereifte {Brombeere. — Cserje, szárok a földre hajlók és kúszók, 4—6' hosszúak, hengeresek, szürkék, egyenlőtlen, majdnem egyenes tüskékkel. — Levelek: az alsók gyakran ötjével, majdnem szárnyasak, a felsők háromával; levélkék majdnem dülénydedek, puhaszőrűek, majdnem kétszer fűrészelték, az oldalon levők ülők gyakran bemetszettek, 2—3 karélyuk. — Sátorok levélhóaljban és csucsonállók, gyér t. i. csak 3—6 virágúak. — Pálhák láncásak, meggörbültek. — Csésze mirigyeszőrös. — Szirmok fehérek és kevésé pirosak, visszás tojásdadok, kikanyarítvák. — Termés fekete, kékes harmattal befuttatva.

Erdők szélein, ritkás erdőkben kerítések mellett, szántóföldek szélein.

Május. — Junius

Gyümölsei megehetőek. Ha elszaporodik igen alkalmatlan gyommá válhatik.

33 család. **AMYGDALAEAE. Juss.**

Virágok tókélyesek. — Csésze szabad, csökés vagy harangalaku, 5-osztatu, lehulló. — Szirm 5, a számos porodával együtt a csészecső torkába illesztvék. — Magh 1, föli. — Bibeszár 1, egyszerű bibével. — Csontár leves vagy börszerű hússal; egymagvu, csontkemény burokkal.

1. Amygdalus L. Mandolofa.

Csésze 5-osztatu. — Párta 5-szirmu. — Poroda

számos. — Maghon 1, föli. — Bibeszár 1. — Cson-
tártermés száraz, éréskor a hús rendetlenül össze sza-
kadozó. — Csontburok sima vagy gyengén barázdált
lyukacsokkal vagy azok nélkül.

1. Amygdalus communis L. — Csemege Mandolafa. —
Gemeiner Mandelbaum. — Fa egész 20' magas vagy Cserjé. — Le-
velek láncsásak vagy hosszasláncsásak, csupaszok vagy ifjúságukban
alúl puha szőrűek; hegyesek vagy hegyezetttek, a csupasz levélszárba
összehúzódva, levélszár oly hosszú vagy hosszabb a levél harántátmé-
rőjénél, 8--12''' hosszú. — Virágok egyenként vagy párosan ülők, a
levelek előtt megjelenők. — Csészék harangalakuak. — Párták na-
gyok, 1'' átmérőjűek, fehérek vagy halvány rózsaszínűek. — Termések
hosszudadok, vagy tojásdadok, lapítottak, bolyhosan nemezések. —
Csontburok sima, lyukacsokkal telve.

*Északafrikából és Déleuropából származik, de közép
Európában is diszlik.*

Marcius. Aprilis.

A gyümölcsök kemény vagy törékeny hajuak lehetnek,
a magvak pedig édesek vagy keserűk s ez utóbbiak semmine-
mű küljel által meg nem különböztethetők az édesektől. Az édes man-
dola lehajzva csemegeül és süteményekre használtatik, továbbá man-
dola tejet és mandola olajt készítenek belőle. A keserű man-
dolát a gyögytárban alkalmazzák.

2. Persica Tournef. Baraczk.

Csésze 5osztatu. — Párta 5szirmu. — Poroda szá-
inos. — Maghon 1, föli. — Bibeszár 1. — Csontártermés
leves, föl nem repedő. — Csontburok ránczosan-baráz-
dolt; a barázdákban lyukacsok vannak.

**1. Persica vulgaris Mill. — Őszi Baraczk. — Gemeiner
Pfersichbaum.** — Fa vagy Cserjé. — Levelek láncsásak vagy hosszas
láncsásak, csupaszok, fűrészesek, hegyesek vagy hegyezetttek, rövid szárú-
ak; levélszár rövidebb a levél haránt átmérőjénél, 2--3''' hosszúak. —
Virágok többnyire egyenkint, ülők, a levelek előtt megjelenők. —

Csészek harangalakuak. — Párták 1^u átmérőjűek, kékesen rózsaszínűek. — Termések gömbölydedek, bársonyosak vagy csupaszok. —

Syn. Amygdalus Persica L.

Keletről származik s a legrégebbről időktől fogva, különösen a szőlőkben műveltetik.

Aprilis. — Május.

Az őszibarack a legnemesebb gyümölcsök közé tartozik. — Igen sok változékaik vannak, melyek bársonyos vagy csupasz felbőr, fehéres, pirosas vagy sárgás gyümölcs-hús, vagy pedig az által térnek el egymástól, hogy a mag a hústól könnyen vagy sehogy sem válik el. — A magvaktól Persicoliqueurt készítenek.

3. Prunus. Szilva.

Csésze 5 osztatu. — Párta 5 szirmu. — Poroda számos. — Maghon 1, föli. — Bibeszár 1. — Csontártermés levés, föl nem repedő. — Csontburok sima, ritkábban ránczosan barázdolt; lyukacsok nélküli.

1. Csoport. — Kajszinbarack.

Virágok többnyire egyenként, az ifjúságukban göngyölt levelek előtt megjelenők. — Csontártermés bársonyos.

1. Prunus Armeniaca. L. — Kajszinbarack szilva. — *Aprikose.* — Fa. — Levelek száraltak, tojásdadok vagy kerekded-tojásdadok, gyakrabban színesek, hegyesek vagy hegyezetttek, fűrészsek, csupaszok, bőrneműek, ifjúságukban pirosak. — Virágok fehérek, többnyire egyenként, majdnem ülők, az ifjúságukban göngyölt levelek előtt megjelenők. — Csontártermések gömbölydedek, bársonyosak, halvány narancs-színűek.

Kaukaszusból származik; gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan tenyésztetik.

Márzius. — Aprilis.

Gyümölcsei nyersen és befőzve igen jó esemegét adnak.

2. Csoport. — Valódi szilvák.

Virágok egyenként, párjával vagy hármanként

az ifjúságukban göngyöstit levelek előtt, vagy azokkal együttesen megjelenők. — Csontártermések csupaszok, harmatosak.

2. Prunus domestica. L. — Kerti Szilva. — Gemeine Pflaume. Zwetschke. — Fa. — Galyak csupaszok. — Levelek száraltak kerülékesek vagy hosszúdad-visszás-tojásdadok, hegyesek, fűrészesek, puha szőrűek vagy felül csupaszok. — Virágok egyenként vagy 2-hármával; kocsánok többé kevésbé pelyhesek vagy csupaszok. — Szirmok kissé zöldes-fehérek. — Csontártermések hosszúdadok, lecsüngők, csupaszok, harmatosak, édesek.

Kaukaszusból származik; hazánk déli, délkeleti részében nagyban, u. n. szilvásokban tenyésztetik, de máshol is gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan mivelik.

Április. — Május.

A szilva gyümölcsei különféle változékban fordulnak elő, többnyire kék színűek, de vannak vörös és sárga színűek is; nyersen, megfőzve vagy megaszalva élvezik. — Erjedés után a szilva palinkát (máskép Szlivovicza vagy Szlivorium) égetik belőlök, befőzve pedig a szilva-lekvárt adják. — Szép barna színű fáját az asztalosok és esztergályosok szívesen feldolgozzák.

3. Prunus insititia. L. — Közép vagy Kőkény szilva. — Kirschen Pflaume. Haferschlehe. — Fa vagy cserje. — Galyak ifjúságukban selymesek. — Levelek száraltak, kerülékesek vagy hosszúdad-visszástojásdadok, hegyesek, fűrészesek, selymesek vagy felül csupaszok. — Virágok egyenként vagy 2-hármával; kocsánok többé kevésbé pelyhesek vagy csupaszok. — Szirmok fehérek. — Csontártermések gömbösek, lecsüngők, csupaszok, harmatosak, édesek.

Kaukaszusból származik és gyümölcsösökben valamint szőlőkben általánosan tenyésztetik.

Április. — Május.

Gyümölcsei több változékban ismeretesek ezek közül az apró sárga kőkény szilva, Mirabella, — a nagy zöld Renkló (Reine Claude) s a fekete-kék úri-szilva legkitünőbbek. — Használatuk a közönséges szilváéhoz hasonló.

4. Prunus spinosa L. — Kőkény. Kőkénytövis. — Schlehe. Schwarzdorn. — Cserje, tövises. — Galyak ifjúságukban selymesek,

némelykor csupaszok. — Levelek száraltak, láncások, kerülékesek vagy visszás tojásdadok, fűrészesek, tompák v. hegyesek, selymesek vagy utolján csupaszok. — Virágok egyenként vagy 2—hármások. — Kocsánok többnyire csupaszok. — Sirmok fehérek. — Termések gömbösek, felálló, csupaszok, fojtós izűek.

Útak, sörvények, kerítések mellett, dombokon, harasztokban, szántóföldek szélein, erdőségek elején igen közönséges.

Aprilis. — Május.

Fekete gyümölcsei fojtós izűek s borfejtésnél használatnak.

3. Csoport. — Cseresznyék és meggyek.

Virágok csokrosan vagy ernyősen csoportosak, az ifjúságukban összehajtott levelekkel együtt megjelenők. Csontártermések csupaszok, harmatnélküliek.

5. *Prunus avium* L. — Közönséges cseresznye. — *Süsse Kirsche*. — Fa vagy cserje felálló vagy feltörekvő ágakkal. — Levelek száraltak, kerülékesek vagy hosszan-visszástojásdadok, fűrészesek, hegyezettek, kissé ránczosak, különösen ifjúságukban alul pelyhesek. — Levélszárak a levélkög tövén 2 ikrával ellátvák. — Virágok csokrosak vagy ernyősen csoportosak, a virágrügyek pikkelyei levél nélküliek. — Sirmok fehérek. — Csontártermések tojásdad vagy szividom uak gömbösek, csupaszok, harmatnélküliek, édesek.

Erdőségek elején, erdőkben, vadon jön elő. — Gyümölcsösökben és szőlőkben általánosan műveltetik.

Aprilis. — Május.

A vad cseresznye fa gyümölcsei aprók, tojásdad gömbösek, feketék vagy feketés pirosak, kesernyések. — A tenyésztett faei nagyobbak, halvány pirosak egész feketék, tarkák vagy sárgák majd tojásdad-gömbösek és puhák, majd szividomu-gömbösek és kemények. — A kemény sárga fa asztalos és esztergályos munkákra igen alkalmas.

6. *Prunus Cerasus* L. — Meggy. Savanyú meggy. — *Weichsel. Sauerkirsche*. — Fa vagy cserje, elálló vagy lecsüngő ágakkal.

Levelek száraltak, kerülékesek vagy hosszan-visszástojásdadok, fűrészesek, hegyezettek, bőrések fénylők, csupaszok vagy ifjúságukban ritka-szőrűek. — Levélszárok ikraélnküliek. — Virágok csokrosak vagy ernyőser csoportosak, a virágrügyek belsőpikkelyei apró levélcsoportokba kinővők. — Szirmok fehérek vagy halvány rózsaszínűek. — Csontártermések lapított gömbösek, harmatnélküliek, savanyuak.

Gyümölcsösökben és szőlőkben mivelik.

Aprilis. — Május.

Gyümölcei sokféle változóiban jönnek elő, a spanyol meggy, a marella világos vörös színű, leve nem fest, rövid kocsánu; a tulajdonképi meggy piros-fekete színű, leve fest, hosszú kocsánu. — Nyerse és befőzve élvezhetők a meggy szeszt vagy liqueurt készítik belőlük. Fája az előbbiekéhez hasonlólag használtatik.

4. Csoport Fürtös meggyek,

Virágok fürtökben vagy kocsános sátorokban, az ifjúságukban összehajtott levelekkel együtt megjelenők. — Csontártermések csupaszok, harmatnélküliek.

7. Prunus Padus L. — Zelnice-Meggy. — Traubenkirsche. Maibaum. — Fa vagy Cserje. — Levelek száraltak, kerülékesek, hegyezettek, fűrészesek, csupaszok. — Virágok lecsüngő fürtökben, fehérek, jószaguak. — Csontártermések majdnem gömbösek, borsónyi nagyságuk, feketék, csupaszok, harmatnélküliek, kellemetlen édes ízűek.

Berkekben, ligetekben, erdőségek elején, erdők szélén, parkokban gyako i.

Aprilis. — Május.

Puha fáját az esztergályosok és asztalosok dolgozzák föl. —

Kérges sok kéksavat tartalmaz.

8. Prunus Mahaleb L. — Saj-Meggy. — Mahaleb Kirsche. — Cserje ritkán fa nem ü. — Levelek száraltak, tojásdadok vagy kérdedek, némelykor szivalakuak, hegyezettek, fűrészesek, csupaszok. Virágok kocsános felálló sátorokban, fehérek, jószaguak. — Csontártermések gömbösek, borsónyi nagyságuk, feketék, csupaszok, harmatnélküliek, keserűek.

Sziklás, bozótos helyeken, sövények mellett, szőlők szegélyén; parkokban miveltetik.

Aprilis. — Május.

Gyökéjhajtásai kitünő pipaszárakat szolgáltatnak.

34 család. PAPIIONACEAE L.

Virágok tökélyesek. — Csésze szabad, lehulló vagy elfonyadó, 5 osztatu, 5 hasábu vagy fogu, némelykor 5 ajku. — Párta pillangó alaku, aljbanálló, szírom 5, egyenlőtlenek, szabadok, némelykor egymásközt s a porodákkalösszenöttek, — a leghátsó szírom a vitorla, többnyire nagyobb, a 2 oldaltállók, a szárnyak, egymásközt egyenlők; a két legelöl álló, a csónak, többnyire csatornásan összenött; ez utóbbi a termékenyítő szerveket burkolja be. — Poroda 40, a szirmokkal beillesztvük, 1—2 falkásak. — Maghon 1, föli, bibeszár 1. — Termése hüvely, egyrekeszű majd a felső magtermő majd az alsó magnélküli varrány behajtott szélei folytán 2 rekeszű vagy némelykor egymagvu czikkelyekbe harántosan szétváló vagy fölnem repedő.

A) Valamennyi levél egyenként vagy hármanként.

1. Genista L. Rekettye,

Csésze 2 ajku, felső ajak 2 fogu vagy 2 osztatu, alsó ajak szélesebb, hosszabb, mélyebben vagy sekélyebben 3-hasábu. — Párta pillangós, csónakja tompa. — Porodák egyfalkások, porodák hegyök felé nem szélesbedettek ki. — Bibeszár áralaku, feltőrekvő bibe a vitorla felé lejtős. Hüvelyek több magvuak.

Genista tinctoria L. — Nyúl-Rekettye. — *Färber Ginster*. — Félcserje, szárok fennálló, 1—2' magasak, tövistelenek, egyszerűek vagy fölfelé ágasok, valamint a levelek, kocsánok és csészék is, többé kevésbé szőrösek, ritkán egészen csupaszok. — Levelek yona-

tos-láncsásak, egész kerülékesek, hegyesek, épélűek. — Pálhák áralakuk, igen aprók. — Virágok egyenként a láncsás murvák hónaljában, csucsonálló, egyszerű leveles fürtöket képzők. — Kocsánok legalább oly hosszúak mint a csésze. — A 2 felső csészecsücsök 3-szegű-áralaku, a 3 alsó hossz-as-vonalas. — Párta sárga és valamint a fonalas hüvely is csupasz.

Réteken, erdők szélein, vagásokban gyakori.

Június. — Július.

Virágai a fiatal ágakkal együtt sárga festésre használatnak.

2. *Sarothamnus* Wimm. Jenezster.

Csésze rövid-harantalaku, 2 ajku, ajkak hártvásak, a felső 2 fogu, az alsó 3 fogu; fogak igen rövidek. — Párta pillangós, csónak tompa. — Porodák egyfalkásak, szálcák hegyök felé nem kiszélesedvők. — Bibeszár igen hosszú, köralakulag-göngyölt, felül megvastagodott; bibecsucsonálló, apró.

1. *Sarothamnus scoparius* Wimm. — Seprő Jenester. — *Gemeiner Besenstrauch*. — Cserje, 2–6' magas, ágak vesszőneműek éllel ellátvák, csupaszok, a fiatal hajtások a levelekkel együtt selymesek. — Levelek az utolsó elágazásoknál egyszerűek, visszás-tojásdadok vagy hossz-as-láncsásak, hegyesek, tompák, vagy kikanyarítvák, épélűek, a többiek hármanként oly alaku levélkével, mint a minők az egyszerű levelek. — Párta nagy, aranyszínű. — Hüvelyek hossz-asak, laposak, feketék, mindkét varrányon fehérbolyhosak, sok magvuak.

Syn. *Spartium scoparium*. L.

Erdőszeleken, erdős vidékek hegyormain, erdőségek elején.

Május. — Június.

Az ágak seprők készítésére és kosarak fonására alkalmasak.

A virágokból sárga festéket nyernek.

3. *Cytisus* L. Zanót.

Csésze 2 ajku, majd rövid-harangalaku 2 fogu felső, és 3 fogu alsó ajakkal, majd csökés 2 karélyu felajakkal és osztatlan, gyengén 3 fogu alajakkal. — Párta pillangós; Csónak tompa. — Porodák egyfalkások. — Porodaszálcsák a csúcsfelé ki nem szélesedtek. — Bibeszár feltörekvő, bibe a csónak felé lejtős. — Hüvelyek vonalassak, több magvuak.

1. *Cytisus Laburnum*. L. — Fái Zanót. — *Gemeiner Bohnenbaum. Goldregen.* — Fa vagy cserje, egész 20' magas. — Levelek száraltak, hármanként, felül csupaszok, sötét zöldek, alul szürkés zöldek, az ágakkal, levelekkel, kocsánokkal és csészékkel együtt simuló-szörösek. — Levélkéik kerülékesek, bökők, épélűek. — Virágok oldaltálló, lecsüngő, csupasz fürtökben. — Csészék rövid harangidomuak; Párta nagy, világos sárga színű. — Hüvelyek selymesek:

Hegyi erdőkben, vagásokban, kertekben és parkokban gyakori.

Május.

Sárga fáját asztalosok és esztergályosok keresik.

B) Levelek több-párosan szárnyasak, egy páratlan véglevélkével.

4. *Robinia* L. Ákác.

Csésze majdnem 2-ajku, fel-ajak csonkitottan 2 fogu, alajak 3 fogu. — Párta pillangós, csónak rövid és tompán csőrös. — Porodák 2 falkásak; porodaszálcsák fölfele nem kiszélesedvők. — Bibeszár szálszerű, finoman szőrös; bibe, csucsonálló. — Hüvely egy rövid, száralaku kocsánon, vonalasláncsás, lapított, 2 kopácsu, föl nem nyiló, több magvu.

1. *Robinia Pseudoacacia* L. — Közönséges Ákác. Ákász. Agács. — *Gemeine Akazie.* — Fa; tüskés vagy tüskétlen. — Levelek szárnyasak egy páratlan véglevélkével, eleinte finoman szörösek, utóbb

csupaszok, sokpárosak. — Levélkéek kerülékesek vagy hosszúságú, épélűek, tompák vagy kikanyarítvák, bökősek. — Virágok levélhonaljban álló, csüngő, dúsvirágu fürtökben. — Párták fehérek, belül sárgások, kellemes szaguk. — Hüvelyek dombosak, csupaszok, csüngők.

— *Amerikából származik és mindenütt általánosan elterjedt. Hazánkban különösen jól díszlik.*

Június.

Fája mely a nedvességnek jól ellentáll a legkülönbözőbb ezélokra igen jó anyagot szolgáltat, gyors növekedése dacára kemény és erős.

5. *Colutea* L. Dudafürt.

Csésze 5 fogu. — Párta pillangós. Csónak rövid és tompán csőrös. — Porodák 2 falkásak. — Porodaszálcsák fölfelé ki nem szélesedvék. — Bibeszár hengeres, sűrűn pillás, hegyén kampós, bibe a kampó hajlásában. — Hüvely száralaku kocsánon, felpuffadt, fölig tojásdad, hártvás, föl nem nyiló vagy csak a csücsön fölrepedő, sokmagvu.

1. *Colutea arborescens* L. — Pukkantó Dudafürt. — *Baumartiger Blasenstrauch*. — Cserje. — Levelek szárnyasak, egy páratlan véglevelkével, csupaszok vagy az ágakkal együtt simuló-szörösek. — Levélke 9—11, kerülékesek vagy kerékdedek, épélűek, tompák vagy kikanyarítvák, alul tengerzöldek. — Virágok levélhonaljban felálló, 3—5 virágu fürtökben. — Párták sárgák. — Hüvelyek csupaszok, lecsüngők, föl nem nyilók; nyomás folytán gyenge pukkantással szétrepednek. —

Kertekben és parkokban mint díszcserje általánosan műveltetik.

Június. — Július.

35 család. **CASSIEAE** DC.1. **Gleditschia** L. *Gleditschia*.

Virágok tökélyesek vagy majd porodás majd termés viráguk. — Csésze 2—5 levelű, levélkék alúlról egy kis kehelybe összenöttek. — Szirom 3—5, a csésze alján elhelyezvék. — Poroda annyi a hány szirom; a csészelevelekkel ellenesek. — Maghon 1, föli. — Bibeszár rövid. — Hüvely lapos, 2 kopácsu, sok magvu. — Magvak laposak.

1. **Gleditschia triacanthos** L. — Háromtövisű *Gleditschia*, — *Dreidornige Gleditschie*. — Fa, erős egész 3" hosszú, egyszerű vagy 3-osztatu tövisekkel; ritkán tövistelen. — Levelek csupaszok, sokpárosan szárnyasak, levélkék hosszas tojásdadok, aprón csipkések, aljukon egyenlőtlenek, a felsők nagyobbak. — Virágok aprók, levélhónályban álló füzérekben, sárgás fehérek. — Hüvelyek lecsüngők, barnák, igen nagyok, egy lábnyinál is hosszababk és több mint 1" szélesek.

Észak Amerikából származik; parkokban és fasorokban gyakori.

Május. — Június.

Fája asztalos és esztergályos munkákra kitűnő.

Betűrendes jegyzék.

A számok a lapokat jelzik.

- Abies pectinata.* 4.
 „ *excelsa.* 4.
Acer campestre. 45.
 „ *platanooides.* 45.
 „ *Pseudoplatanus.* 44.
Aesculus Hippocastanum 46.
Afonya. 36.
Akác. 71.
Almafa — Vadalma. 56.
Alnus glutinosa. 11.
 „ *incana.* 11.
Ampelopsis quinquefolia. 49.
Amygdalus communis. 64.
Bangita. 31.
Baraczk, Kajszin. 65.
 „ *Őszi.* 64.
Benge. 50.
Berberis vulgaris. 42.
Berekenye. 58.
Betula alba. 10.
Bikkfa. 17.
Birsalma. 55.
Bodza. 30.
Boglárfa. 22.
Bokrétafa — Vadgesztenye. 46.
Borbolya. 42.
Boróka. 8.
Boroszlány. 29.
Calluna vulgaris. 36.
Broussonetia papyrifera. 22.
Carpinus betulus. 12.
Castanea sativa. 18.
Celtis australis. 20.
Colutea aborescens. 72.
Cornus mas. 38.
 „ *sanguinea.* 38.
Corylus Avellana. 13.
 „ *Colurna.* 14.
 „ *tubulosa.* 14.
Crataegus monogyna. 57.
 „ *oxyacantha.* 57.
Cseresznye. 67.
Cserfa. 16.
Csipke rózsza. 60.
Czirbolya Fenyő. 7.
Cydonia vulgaris. 55.
Cytisus laburnum. 71.
Daphne Mezereum. 30.
Diófa. 52.
Dudafürt. 72.
Égerfa. 10.
Eperfa, Papír. 21.
 „ *Selyem.* 21.
Erdei Fenyő. 5.
Evonymus europaeus. 47.
 „ *latifolius.* 48.
Fai Zanót. 71.
Fnyyyal. 33.
Fagyöng. 39.
Fagus sylvatica. 17.
Fakin. 39.
Fánzár. 35.
Fenyő, Czirbolya. 7.
 „ *Erdei.* 5.
 „ *Fekete.* 6.
 „ *Henye.* 6.
 „ *Jegenye.* 4.
 „ *Lúc.* 4.
 „ *Sima.* 7.
 „ *Vörös.* 7.
Fodor Jávor. 46.
Fraxinus excelsior. 34.
 „ *Ornus.* 35.
Fűzfa. 35.
Galagonya. 57.
Genista tinctoria. 69.
Geszténye, Szelid. 18.
 „ *Vad.* 46.
Gleditschia triacanthos. 73.

Gyalog Fenyő. 8.
Gyertyánfa. 12.

Hályogfa. 47.
Hársfa. 42.
Hedera helix. 37.
Henye Fenyő. 9.

Ilex aquifolium. 50.
Jávor. 44.
Jegenye Fenyő. 4.
Jenezster. 70.
Jerikói Loncz. 32.
Jéssafa. 53.
Juglans regia. 52.
Juniperus communis. 8.

Kajszinbaraczk Szilva. 65.
Kanadai Nyárfa. 29.
Kecskerágó. 44
Kökény. 69.
Kőrísa. 34.
Körtefa. 56.

Larix eropaea. 7.
Ligustrum vulgare. 33.
Lila Orgonafa. 33.
Loncz. 32.
Lonicera Caprifolium. 32.
Loranthus europaeus. 40.
Lúcz Fenyő. 4.
Lycium barbarum. 35.

Magyal, Téli. 50.
Magyalfá. 15.
Málna. 62.
Mandola. 63.
Meggy. 67.
Mespilus germanica. 54.
Mogyorófa. 13.
Morus alba. 21.
„ *nigra.* 21.

Nászpolya. 54.
Nyárfa. 14.

Nyírfa. 8.
Nyúl Rekettye. 69.

Orgonafa Lila.
Ostormén Bangita. 32.
Ostrya carpinifolia. 13.

Papir eperfa. 31.
Persica vulgaris. 64.
Philadelphus coronarius. 54.
Pinus austriaca. 6.
„ *Cembra.* 7.
„ *Mughus Scop.* 6.
„ *Strobus.* 7.
„ *sylvestris.* 5.
Platanus occidentalis. 22.
„ *orientalis.* 23.
Populus alba. 27.
„ *canescens.* 28.
„ *monilifera.* 29.
„ *nigra.* 29.
„ *pyramidalis.* 29.
„ *tremula.* 23.

Pöszméte Ribiszke. 40.
Prunus Armeniaca. 65.
„ *avium.* 67.
„ *Cerasus.* 67.
„ *domestica.* 66.
„ *insititia.* 66.
„ *Mahaleb.* 68.
„ *Padus.* 68.
„ *spinosa.* 66.
Pyrus communis. 56.
„ *Malus.* 56.

Quercus Cerris. 16.
„ *pedunculata.* 16.
„ *pubescens.* 15.
„ *sessiliflora.* 15.

Rekettye. 69.
Repcény hanga. 36.
Repkény borostyán. 37.
Rhamnus cathartica. 51.
„ *Frangula.* 51.

Rhus cotinus. 53.
 „ *typhina.* 53.
Ribes grossularia. 40.
 „ *nigrum.* 41.
 „ *rubrum.* 41.
Ribiske 40.
Robinia Pseudoacacia. 71.
Rosa canina. 60.
 „ *rubiginosa.* 61.
Rózsa 60.
Rubus caesius. 63.
 „ *idaeus.* 62.
 „ *fruticosus.* 62.
Saj megygy. 68.
Salix alba. 23.
 „ *amygdalina.* 25.
 „ *babylonica.* 27.
 „ *caprea.* 26.
 „ *fragilis.* 24
 „ *purpurea.* 25.
 „ *viminalis.* 26
Sambucus nigra. 30.
 „ *racemosa.* 31.
Sarothamnus scoparius. 70.
Selyem eperfa 21.
Sima fenyő. 7.
Somfa. 38.
Sorbus Aria. 59.
 „ *Aucuparia.* 58.
 „ *domestica.* 58
 „ *torminalis.* 59.
Sóska Borbolya. 43.
Staphylea pinnata. 47.

Syringa vulgaris 34.
Szedery. 61.
Szederfa. 20.
Szilfa. 18.
Szilwafa. 65.
Szódokfa. 43.
Szőlő. 48.
Szömörce.
Taxus baccata. 9.
Tiszafa. 9.
Tilia argentea. 44.
 „ *grandifolia.* 43.
 „ *parvifolia.* 43.
Tölgyfa. 14.
Ulmus campestris. 19.
 „ *effusa.* 19.
Vaccinium myrtillus. 36.
Vad alma. 56.
Vadgesztenye. 56.
Vadkörte. 56.
Vadszőlő. 49.
Varjútörvis Benge. 51.
Veniczfa. 12.
Vörösfenyő. 7.
Vesszős Fagyal. 33.
Viburnum Lantana. 32.
 „ *Opulus.* 31.
Virginiai Boglárfa. 22.
Viscum album. 39.
Vitis Vinifera. 49.

